

Asociální chování mládeže a jeho prevence

Jaroslav Ježek

Bakalářská práce
2007

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2006/2007

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Jaroslav JEŽEK**

Studijní program: **B 7507 Specializace v pedagogice**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Asociální chování mládeže a jeho prevence**

Zásady pro vypracování:

Vymezení problematiky asociálního chování v celospolečenském kontextu.

Determinanty asociálního chování dětí a mládeže.

Modely různých prevenčních a intervenčních programů a jejich hodnocení.

Struktura kriminality dětí a mládeže a možnosti její prevence.

Rozsah práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

**MATOUŠEK, O. Práce s rizikovou mládeží. 1 vyd. Praha : Portál, 1996.
ISBN 80-7178-064-2.**

**NEŠPOR, K., DVORÁK, V. Prevence trestné činnosti související s návykovými
látkami. 1 vyd. Praha : Armex pro Trivis, 1998.**

**MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. Mládež a delikvence. 1 vyd. Praha : Portál, 1998.
ISBN 80-7178-226-2.**

**NEŠPOR, K. Vaše děti a návykové látky. 1 vyd. Praha : Portál, 2001.
ISBN 80-7178-515-6.**

Vedoucí bakalářské práce:

Ing. Mgr. Svatava Kašpárková, Ph.D.

Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

23. února 2007

Termín odevzdání bakalářské práce:

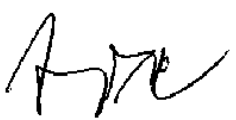
25. května 2007

Ve Zlíně dne 23. února 2007

L.S.

Ing. Jitka Chudarová
pověřená děkanka

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
ředitel ústavu

ABSTRAKT

Ve své bakalářské práci jsem se pokusil specifikovat asociální chování mládeže a její příčiny.

Teoretická část charakterizuje determinanty vzniku a rozvoje asociálního chování mládeže, trestnou činnost dětí a mládeže, sociální faktory ovlivňující vznik delikventního chování, jako jsou rodina, škola, společnost apod. Dále tato práce zahrnuje možnosti preventivních a intervenčních programů, které předcházejí, ochraňují nebo trestají děti a mládež při páchání trestné činnosti.

Praktická část je zaměřena na monitorování výskytu a vývoje kriminality dětí a mládeže v okr. Přerov v určitém časovém období. V další části jsem srovnával údaje v oblasti výskytu kriminality dětí a mládeže mezi okr. Přerov a Prostějov, Olomouckým krajem a celou ČR.

Klíčová slova: dítě, mládež, asociální chování, delikvence, rodina, škola, dětský pachatel, mladistvý pachatel.

ABSTRACT

In my thesis I focus on the asocial behaviour of young people and its causes. The theoretic part describes the crucial factors of rise and development of asocial behaviour of the youths and criminal rate of children and young people. Furthermore, I concentrate on the social factors, which have an influence on start of delinquency behaviour, such as family, school environment, society etc. In addition to, my work also involves the possibilities of intervene programmes, which punish and prevent children and young people from committing a crime. The practical part is focus on watching of occurrence and development crime behaviour at children and young people in Přerov in certain time. Then I compare the dates in the area of occurrate crime at children and young people in Přerov to Prostějov, afterwards in Olomouc area and finally the Czech republic.

Key word: child, young peole, asocial behaviour, delinquency, family, school environment, child offender, young offender.

MOTO

Realita asociální osobnosti je noční můrou normálního člověka;

realita normálního člověka je noční můrou psychopata.

Otto F. Kernberg, 1992

PODĚKOVÁNÍ

Rád bych poděkoval Ing. Mgr. Svatavě Kašpárkové, Ph.D za vedení závěrečné bakalářské práce, její vstřícnost, poskytnutí mnoha užitečných rad a cenných informací.

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že předložená práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpal, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Nivnice 8. května 2007

.....

(podpis)

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 DELIKVENCE (ASOCIACE) MLÁDEŽE	12
1.1 VÝZNAM POJMŮ	13
1.2 ROZDĚLENÍ PODLE VĚKOVÉ KATEGORIE	14
2 DETERMINATY ASOCIÁLNÍHO CHOVÁNÍ DĚTÍ A MLÁDEŽE	15
2.1 DETERMINANTY VNITŘNÍ.....	15
2.2 DETERMINANTY VNĚJŠÍ	17
2.2.1 Rodina	17
2.2.2 Škola.....	20
2.2.3 Kvalita prožívání volného času	21
2.2.4 Skupiny a hnutí mládeže	22
3 MODELY RŮZNÝCH PREVENČNÍCH A INTERVENČNÍCH PROGRAMŮ	27
3.1 PREVENCE KRIMINALITY.....	27
3.1.1 Primární prevence	28
3.1.2 Sekundární prevence	28
3.1.3 Terciální prevence	29
3.2 PREVENCE TRESTNÉ ČINNOSTI U MLÁDEŽE ZPŮSOBENÉ NÁVYKOVÝMI LÁTKAMI.....	31
3.3 ŘEŠENÍ VNĚJŠÍCH PŘÍČIN ASOCIÁLNÍHO CHOVÁNÍ.....	33
3.3.1 Rodina	33
3.3.2 Oblast školství.....	34
3.3.3 Místa pro trávení volného času	35
3.3.4 Problémy rasismu, extremismu a násilného chování	35
3.4 INTERVENCE V ASOCIÁLNÍM CHOVÁNÍ.....	37
3.4.1 Centrum včasné intervence	38
3.4.2 Policie České republiky.....	39
3.4.3 Orgán sociálně – právní ochrany dětí a mládeže.....	40
3.5 TYPY ÚSTAVNÍ VÝCHOVY A ROZHODOVÁNÍ O NÍ.....	42
3.5.1 Diagnostický ústav	43
3.5.2 Výchovný ústav	43
3.5.3 Ochranná výchova	44
II PRAKTICKÁ ČÁST	45
4 SROVNÁVACÍ ANALÝZA KRIMINALITY MLÁDEŽE V OKRESE PŘEROV	46

4.1	VYMEZENÍ ZKOUMANÉHO PROBLÉMU.....	46
4.2	ZHODNOCENÍ DOSAVADNÍCH ZKUŠENOSTÍ.....	46
4.3	CÍL SROVNÁVACÍ ANALÝZY.....	47
4.4	KRITÉRIA SROVNÁVACÍ ANALÝZY	47
4.5	ZPRACOVÁNÍ DAT.....	48
4.6	INTERPRETACE VÝSLEDKŮ SROVNÁVACÍCH ANALÝZ.....	49
4.7	CELKOVÉ HODNOCENÍ.....	60
4.8	NÁVRHY NA MOŽNÁ OPATŘENÍ.....	61
	ZÁVĚR	62
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	64
	SEZNAM OBRÁZKŮ	65
	SEZNAM TABULEK.....	67
	SEZNAM PŘÍLOH.....	68

ÚVOD

Vysoká kriminalita dětí a mládeže v České republice je jedním z negativních jevů naší současné společnosti. Je to problém, který je třeba řešit co nejrychleji a společenské řešení by mělo být provedeno odborně. Pokud se dítě vydá na špatnou cestu a my mu alespoň neukážeme správný směr, máme také značný podíl na důsledcích jeho jednání.

Nalézt to správné řešení pro odstranění (nápravu) asociálního chování dětí a mládeže je ovšem velmi obtížné. Záleží totiž na spoustě specifických faktorů, kterými jsou osobnost jednice, prostředí, jež ho obklopuje a na spoustě dalších vlivů. Hledání optimálního řešení je tedy třeba přizpůsobit daným podmínkám. Je třeba reagovat na to, co je charakteristické pro současnou společnost a současnou mládež.

Musíme například vzít na vědomí rozšiřující se globalizaci, která je spojena s velkým přesunem občanů jednotlivých států po celém světě, s čímž souvisí i přesun lidí mnohdy zcela odlišných kultur, náboženství, morálky a společenských hodnot. Dále musíme reagovat na oslabení funkce rodiny a její zmenšení. Zvýšila se možnost poznávání různorodých prostředí a kultur jiných národů s čímž souvisí cestování a větší migrace lidí. Zvláště u mladých lidí, je patrný stále větší trend upřednostňování kariéry před rodinou. Změny postavení mládeže ve společnosti, její stále větší nezávislost na rodičích, silný vliv médií na utváření celosvětových názorů a postojů a spousta dalších změn, které jsou charakteristické pro dnešní společnost. Ne každý člověk má jistě s mladickou kriminalitou přímou zkušenost, ale pokud ještě nebyl pachatelem ani obětí, jistě se ho tento jev dotkl alespoň nepřímo, když si například v novinách přečetl o spáchání nějakého zločinu nebo věc viděl v televizi.

Černé kroniky jsou jedny z nejsledovanějších rubrik v tisku, rádiu a v televizních zpravodajstvích jsou také kriminální delikty takřka na denním pořádku. Pro novináře a reportéry přitom při honbě za senzacími platí nepsané pravidlo: Čím zvrhlejší, horší a morbidnější zločin byl spáchán, tím více necht' je lidem na očích.

Cílem mé bakalářské práce je se pokusit specifikovat delikvenci mládeže a její příčiny.

Mládež je významná skupina, která je mnohem více ohrožena sociálně patologickými jevy než zbylá společnost. V úvodu práce jsem vysvětlil výklad některých pojmů jako je mládež, delikvence, prekriminalita atd. V podkapitole je rozvedena trestní odpovědnost mládeže, zvláště trestní odpovědnost nezletilého a mladistvého. Dále pak problematika trestního stíhání proti mladistvým.

V druhé části práce se zabývám příčinami a podmínkami delikvence mládeže, které jsem rozvrhl do dvou základních kategorií – příčiny vnitřní a příčiny vnější. Na delikvenci působí více příčin, ale dle mého názoru patří některé příčiny mezi dominantní. Jedná se zejména o nefunkčnost rodiny a kvalitu prožívání volného času. Do osobního, rodinného i sociálního života se negativně promítá identifikace s nevhodnými vzory postojů a chování, destabilizace stávajících norem a hodnot a s tím spojený stres a nejistota. Tato situace pak s sebou přináší řadu sociálně patologických důsledků, např. netrpělivou snahu rychle se přiblížit novému životnímu stylu. Ten je ovšem některými nezralými jedinci chápán jakou souhrn hmotných znaků, jichž je třeba dosáhnout i za cenu nelegitimních metod, včetně trestné činnosti.

V další části práce jsem se věnoval několika preventivním a intervenčním programům, návrhům v oblasti kriminality mládeže. Velmi rozšířené je v soudobé kriminologii rozdělování prevence na sociální a situační. Systém prevence v České republice podněcuje úzká spolupráce mezi orgány veřejné správy a jejich institucemi a nevládními subjekty.

Praktická část je věnována srovnávací analýze kriminality dětí a mladistvých v okr. Přerov, za určité časové období, porovnání s kriminalitou dětí a mladistvých v celé České republice a okresu Prostějov.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 DELIKVENCE (ASOCIACE) MLÁDEŽE

Považuji za nezbytné věnovat pozornost především ujasnění pojmů, které budu v této práci používat.

Protispolečenská (antisociální) činnost je nejširší pojem zahrnující kriminalitu, delikvenci a negativní společenské jevy. Delikvence je širší pojem než kriminalita. Vedle kriminality jsou v delikvenci zahrnuty i činy trestné, které spáchali nezletilci (osoby mladší 15-ti let) a osoby trestně neodpovědné pro nepřičetnost. Do pojmu delikvence patří i přestupky.

Provinění je trestný čin spáchaný mladistvým. Mládež je velká sociální skupina, která má ve společnosti jisté specifické postavení. Vznikají však těžkosti v tom, jak vymezit hranice této věkové skupiny. Otázka zní: V jakém věku se člověk stává a v jakém přestává být příslušníkem věkové skupiny mládeže? Pro řešení této otázky je třeba hledat objektivní kritéria odpovídající poznatkům vědy a zbavená subjektivních přesvědčení a pocitů.

Asociální chování dětí a mladistvých se v mnoha ohledech liší od trestné činnosti ostatních věkových skupin pachatelů. To je dáno stupněm psychického a somatického vývoje, vlastnostmi, zkušenostmi i motivy k páčání trestné činnosti. Mládež páchá trestnou činnost častěji se spolupachateli a ve skupině. Kriminalita mladistvých je ve většině případů páčána živelně pod vlivem momentální situace (převládá emotivní motivace oproti rozumové). Impulsem pro trestnou činnost je v řadě případů alkohol, případně jiná návyková látka zvyšující agresivitu a nepřiměřené reakce. Příprava trestné činnosti je nedokonalá, obvykle schází prvek plánování, častá je i nedostatečná příprava vhodných nástrojů ke spáčání trestného činu. Delikvence se vyznačuje neúměrnou tvrdostí, která se projevuje devastací, ničením předmětů a znehodnocením zařízení. Některé znaky způsobu spáčání trestné činnosti souvisejí se somatickými znaky pachatele, např. vyšší rychlostí pohybu, mrštností, obratností, menší postavou a nižší váhou. Výběr předmětu útoku je určován jiným hodnotovým systémem než u dospělých. Mladí pachatelé často odcizují předměty, které momentálně potřebují, nebo které se jim vzhledem k věku líbí (např. automobily, motocykly, videa, televizory, oblečení, zbraně, nože, alkohol, cigarety, léky apod.). Věci získané z trestné činnosti bývají rozdělovány ve skupině. Finanční prostředky se zpravidla utrácejí společně. Při dělení je patrná hierarchie a podíl na spáchané trestné činnosti.

1.1 Význam pojmů

K tématu asociace (delikvence) mládeže považuji za nutné objasnit některé základní pojmy, které se vztahují k této problematice.

Asociální chování – při asociálním jednání porušuje jedinec společenské normy, což jsou normy morálky dané společností. Pro asociální chování je charakteristické záškoláctví, útěkavost a toulavost, sebepoškozování. Podstatou takových projevů je absence sociálního cítění, nedostatek citu. U této poruchy je porušování společenských norem, uznávaných pravidel a morálky v takové míře, že je společností neakceptovatelné, avšak nenabýlo ještě takové intenzity, že jím byly porušovány obecně platné právní normy. Asociální chování je charakterizováno setrvalostí, stereotypem a tendencí gradovat.

Delikvence – zahrnuje nejzávažnější poruchy v chování mládeže projevující se především jako narušení sociálních a právních norem. Vyznačuje se určitou hromadností výskytu, stabilitou a rozšířeností při stejných sociálních podmínkách. Vedle trestných činů, tak zahrnuje jevy, které jsou nepochybně závadné, ale samy o sobě nejsou trestné, např. útoky z domova, alkoholismus, nealkoholovou toxikománii, chorobné hráčství, prostituci, účast na činnosti extrémistických skupin, závadových part, agresivitu vůči druhým či vůči věcem, až po agresivitu zaměřenou proti vlastní osobě (sebevražedné pokusy a sebevraždy).

Kriminalita – pod pojmem kriminalita rozumíme úhrn pro společnost nebezpečných jednání, které označuje současná právní úprava jako trestné činy (Zapletal, 1996). Jedná se o pro společnost nebezpečné činy, jehož znaky jsou uvedeny v trestním zákoně.

Prekriminalita – se používá pro činnost, které se dopouštějí osoby před dosažením trestní odpovědnosti (15 let) a která, pokud by ji spáchaly osoby starší 15 let, by byla považována za trestný čin. Horní hranice prekriminality je tedy 15 let, spodní hranice nebyla specifikována.

1.2 Rozdělení podle věkové kategorie

Dosavadní právní úprava pod kriminalitou mládeže zahrnuje především skutky, kterých se dopouští kategorie mladistvých (15 – 18 let). Do kriminality mládeže se však zahrnuje i dětská kriminalita (prekriminalita – do 15 let) a kriminalita mladých dospělých (od 18 do 24 let).

Dětská kriminalita – dětská kriminalita (prekriminalita), nezletilí do 15 let. Dolní hranice nebyla specifikována, dá se však uvažovat již o předškolním věku okolo 5 – 6 let. Dle zákona o odpovědnosti mládeže se v § 89 uvádí: Dítě mladší 15 let není trestně odpovědné. Dopustí-li se dítě mladší než patnáct let činu jinak trestného, učiní soud pro mládež opatření potřebná k jeho nápravě, která jsou uvedena v § 93 (dále jen „opatření“).

Mládež – chceme-li definovat termín mládež obecně, můžeme hovořit o faktu, že se jedná o část obyvatelstva určité společnosti, odlišující se od ostatní části zejména svým věkem a způsobem života, hodnotovým měřítkem a systémem, kterým řeší své problémy. Dále se odlišující zvláštnostmi psychického i fyzického vývoje (dosud neukončeného), zájmy, zálibami, mnohdy se ostře odlišující od dospělé populace. Vzhledem ke své věkové struktuře, biologickým, psychickým a dalším zvláštnostem podléhá určité diferenciaci. Ta odpovídá naší právní úpravě, která pod kriminalitou mládeže zahrnuje především skutky, kterých se dopouští kategorie mladistvých (věk 15-18 let), nezletilých (věk do 15 let) a také kriminalitu osob blízkých věku mladistvému (od 18 do 24 let).

Mladistvý – trestní zákon určoval kategorii mladistvý v § 74. Po novelizaci trestního zákona se dle tohoto paragrafu odvolává na zvláštní zákon, a to Zákon o odpovědnosti mládeže. Zákon upravuje podmínky odpovědnosti mládeže za protiprávní činy uvedené v trestním zákoně. Opatření ukládaná za takové protiprávní činy, postup, rozhodování a výkon soudnictví ve věcech mládeže. Mladistvým je ten, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku.

Mladý dospělý – kriminalita mladých dospělých od 18 – 24 let. Trestní zákon sice tento termín nezná, avšak v ustanovení § 33 písm. b) tuto kategorii mladých lidí připomíná. Stanoví jako jednu z polehčujících okolností majících význam pro výměru trestu spáchání trestného činu ve věku blízkém věku mladistvých. Věkem blízkým věku mladistvých se rozumí věk nepřekračující příliš hranici 18 let (zákon 140/1961 sb.).

2 DETERMINATY ASOCIÁLNÍHO CHOVÁNÍ DĚTÍ A MLÁDEŽE

Nyní se pokusím o zdůvodnění a analytický přístup k těm hlavním příčinám a zdrojům trestné činnosti specifické komunity - mladistvých, a to s důrazem na současnost.

Kriminalita mladistvých je projevem celé řady faktorů a její vzestupný trend je důsledkem mnoha příčin a souvislostí. Za rozhodující považuji především :

- Negativní působení rodiny,
- klesající úroveň výchovné funkce školy,
- nedostatečná nabídka zájmových aktivit,
- způsob trávení volného času a vliv sociálně deviantních neformálních skupin.

Tyto faktory mají nejvýraznější vliv na socializaci mladého člověka, tj. jeho začlenění do sociálních vztahů, na utváření jeho charakteru, morálního profilu a na formování celé jeho osobnosti. Právě proto mají i rozhodující vliv na případný vznik a vývoj jeho protizákonného chování. Žádný z nich nepůsobí na utváření osobnosti jedince izolovaně, ale vždy v určitých vztazích s ostatními a v rozličné intenzitě. Je patrná jejich provázanost a z toho důvodu je nelze posuzovat jednotlivě, ale pouze ve vzájemných souvislostech.

2.1 Determinanty vnitřní

Dědičnost

Mezi faktory vzniku delikvence patří „genetická dispozice“, která může být odpovědná např. za sníženou sebekontrolu či za hyperaktivitu. Tyto vlohy však samy o sobě nevedou k vytvoření delikventní party, která se živí například majetkovou trestnou činností. „Genetická vloha jen zvyšuje pravděpodobnost, že na chování budou mít vliv další činitelé, bez nichž by se delikventní jednání neuskutečnilo“. (Matoušek, Kroftová, 1998, str 23)

Pohlaví

Podle policejních statistik připadá v průměru na jednu stíhanou dívku deset mladistvých chlapců. Tento rozdíl je připisován vrozené vyšší agresivitě mužů, která je ovlivňována mužským pohlavním hormonem testosteronem. Vliv má také odlišný způsob výchovy ve

kterém jsou dívky vychovávány pod větší kontrolou rodičů, což má za následek, že mají více příležitostí vštípit si zábrany k protispolečenskému chování.

Osobnost

Předsudky o „rozeném kriminálníkovi“ trpí jak veřejnost, tak masová média. Výsledky psychologických výzkumů v oblasti delikvence mládeže však neprokázaly nápadné změny struktury a dynamiky osobností, které by byly příznačné výlučně pro osobu pachatele.

Jako nástroj poznávání osobnosti konkrétního pachatele pomáhá typologie osobnosti pachatele, která umožňuje formulovat předpověď jeho dalšího vývoje za známých podmínek a současně se uplatňuje jako vodítko pro diferencovaný přístup k pachateli.

Obecná typologie rozlišuje pět základních typů osobnosti pachatelů: (Čírtková, 1999, str. 69)

- Socializovaný typ,
- neurotický typ,
- psychopatický typ,
- mentálně nedostačivý typ,
- psychotický typ.

Socializovaný typ

Jde o osobnost s přívlastkem normální, na kterou se vztahují obecné poznatky o chování a prožívání. Spáchaný skutek má spíše epizodický charakter, který vybočuje z dosavadní životní cesty (např. silné situační tlaky, nedbalostní pozadí). Kontakt s ním lze navázat zpravidla snadno a oslovují jej prvky, které u jiných selhávají. Např. apelace na morální hledisko, citové vazby nebo stimulace kladných vlastností jeho osobnosti.

Neurotický typ

U tohoto typu se vyskytují větší či menší neurotické poruchy – zvýšená úzkost, dráždivá slabost, depresivní ladění, hysterická reakce apod. Pokud jde o motivaci, běžně se uvádí, že kriminálním jednáním je důsledkem nevyřešených emociálních konfliktů, nejčastěji v rodině. Kriminální jednání zpravidla směřuje proti vlastní rodině (reakce na přehlížení otcem, netrpělivost vyplývající z prodlužované závislosti na rodičích). Při jednání s neurotickým

typem je třeba zdůrazňovat pozitivní atmosféru. Nesmí u něho vzniknout pocit, že je odmítán jako člověk.

Mentálně nedostačivý typ

Vyznačuje se nízkou inteligencí. Jeho trestná činnost nebývá promyšlená, je pro ní příznačná jednoduchost a přímočarost. Typické jsou pro něho násilné trestné činy. Pachatele rozpoznáme například na způsobu vyjadřování. Používá omezenou slovní zásobu, jednoduché věty a často není schopný verbalizovat vlastní pohnutku.

Psychotický typ

Je to typ osobnosti pachatele, který v době spáchání trestného činu trpí některou z konkrétních podob nejtěžšího duševního onemocnění, tj. psychózou. Činy jsou nápadně nesrozumitelností a brutalitou. Uvedené příznaky jsou vždy zásadním důvodem pro přizvání znalce psychiatra nebo psychologa.

2.2 Determinanty vnější

2.2.1 Rodina

Rodina je tradičně považována za hlavního činitele, jenž svým selháváním dětem umožňuje kriminální chování. (Matoušek, Kroftová, 1998, str.37)

Každý jedinec po narození prochází postupným procesem začleňování do společnosti - socializací. Rodina je primárním prostředím, ve kterém se dítě s tímto procesem setkává. Je to základní sociální skupina, kde se výchovným procesem formuje osobnost jedince, jeho charakter, utvářejí se stupnice hodnot a tím vlastně morální profil, osvojují se modely chování a buduje se citový základ. Její vliv je nejintenzivnější v prvních třech letech života a je v tomto ohledu nenahraditelná.

Rodina je prvotním společenským útvarem založeným na biologických, psychických a ekonomických vazbách. Chápeme ji jako společenství lidí vznikající zpravidla na základě manželského svazku, zahrnující vztahy mezi mužem a ženou a mezi rodiči a dětmi. Každá

rodina by měla plnit určité základní funkce, jakými jsou socializačně-výchovná, biologicko-reprodukční, ekonomicko-zabezpečovatelská a emocionálně-citová. Zejména nabouráním a neplněním citové funkce jsou zasaženy všechny ostatní.

Společenské postavení rodiny

Do první poloviny 20. století platilo, že zdrcující většina delikventně jednajících mladých lidí pochází z nejchudších rodin. V poválečném vývoji se však zvyšuje kriminalita dětí ze středních tříd, ale i z nejlépe situovaných vrstev.

Přesto se stále jako nejpříznivější živná půda kriminálního chování mládeže ukazuje nejnížší vrstva, vrstvy lidí bez kvalifikace nebo s nejnižší kvalifikací, vrstvy, v nichž je největší chudoba a nejvyšší nezaměstnanost. U těchto rodin se projevuje nezájem a nepřátelství vůči dítěti, vzájemná neúcta a agresivita dospělých rodičů vůči sobě a vůči dětem, tělesné tresty převažují nad výchovou, alkohol je doprovodná složka jednání v rodině apod.

V dnešní době se však výše uvedené chování objevuje i u dobře situovaných rodinách, kde nepříznivé postoje rodičů jsou lépe maskovány a jsou paradoxně hůře ovlivnitelné ze strany kohokoli, kdo by se ve prospěch dítěte chtěl angažovat.

V těchto rodinách se projevuje nedostatek volného času často vzhledem pracovní zaneprázdněnosti rodičů (podnikatelé). Rodiče s dětmi nekomunikuje, projevuje se servilita rodičů vůči nárokům dítěte, které řeší spíše nákupem drahých hraček, her a počítačů. Uvedené typy rodin mají převážně jen jedno dítě, což často vede u dítěte k projevu sobeckosti, vybití jeho energie se projevuje ve zvýšené agresivitě, zvyšuje se potřeba peněz.

Rodinné vazby

Kvalita vazby mezi dítětem a matkou, později mezi dítětem a otcem, a dalšími členy rodiny je klíčovým činitelem osobnostního vývoje. „Po porodu matka svým chováním zrcadlí chování dítěte a také ono zrcadlí matčino chování. Dobře fungující rodina později synchronizuje aktivitu svých členů způsobem, jež bývá přirovnáván ke hře orchestru bez dirigenta (Matoušek, Kroftová, 1998, str.42).

Nedokáže-li rodič reagovat na potřeby bezpečí dítěte, jež pak uspokojení potřeby hledá i u jiných lidí. Tento způsob je příznačný pro děti zneužívané, týrané a zanedbávané v rodinách.

Studiem delikventně jednajících mladistvých založené na jejich popisu rodinného prostředí ukazují rodinné prostředí přestupců zákona jako chladné s minimem rodičovského zájmu o děti. Rodiče jsou dětmi charakterizovaní jako pasivní na potřebách dítěte. (Nikl, 2000)

Zvláštní kategorii tvoří děti, které rodinné prostředí vůbec nepoznaly. Byly schovávány v kolektivních institučních zařízeních a obvykle prošly celou sérií náhradních domovů. Tyto děti mají jen oslabenou schopnost navazovat vztahy a nalézat v nich uspokojení, mají i oslabený smysl pro realitu. U těchto dětí je také horší adaptace na samostatný život mimo ústavní instituci.

Uplatňování disciplíny v rodině

Dospívající, který nedokáže dodržovat společenské normy, byl pravděpodobně špatně trénován ve smyslu vnitřní disciplíny. V těchto rodinách se rodiče méně starají o vytvoření zábran, pro vznik asociálního chování dětí nebo jejich výchovný styl nebyl konzistentní – jednou dítě za přestupek trestají příliš přísně, jindy ho za tentýž přestupek netrestají vůbec.

Také příliš tvrdá disciplína zahrnující agresivní chování rodiče k dítěti je častější v rodinách, v nichž se děti chovají delikventně. Časté a drastické tělesné tresty jsou vždycky málo účinné, dítě se rodiči vnitřně vzdaluje, předstírá, lže a manipuluje, aby se tvrdému trestu vyhnulo. Tím jsou paradoxně posilovány způsoby chování, kterým má výchova bránit.

Kvalita rodičovského dohledu

Dohledem se míní míra rodičovské informovanosti o tom, co dítě dělá ve volném čase, s jakými kamarády se stýká, kde se zdržuje, když není doma, kdy se vrací domů, v jakém stavu apod.

Rizikovým faktorem pro dítě je i nepřítomnost rodičovské postavy v rodině. V rodině delikventně se chovajících mladých lidí chybí nejčastěji otec. Chlapec pak postrádá vzor, s nímž by se mohl identifikovat, děvče postrádá model mužského chování. Také matka dětí je více zatížena nároky výchovy než matka, která děti vychovává společně s manželem.

2.2.2 Škola

Vliv školního prostředí na utváření osobnosti mladého člověka je obecně uznáván. Po dosažení věku šesti let vstupuje škola jako další faktor do života dítěte. Vedle rodičů ovlivňuje v tomto období jeho život osobnost učitele, kolektiv třídy, stálost nebo změny tohoto kolektivu, organizace práce ve škole, soustava trestů nebo odměn apod. Je žádoucí, aby pozitivní působení rodiny bylo vhodně doplňováno působením školy. V některých případech nelze vyloučit i celkově opačný (negativní) vliv školy, což může být vyvoláno např. nevhodně se vyvíjejícími vztahy učitele a rodiny a může mít za následek porušený vztah ke vzdělání.

Pro mladé delikventy bývá charakteristické, že často vstupují do školního prostředí nepřipraveni nebo připraveni nedostatečně. Odlišují se od ostatních dětí špatnými hygienickými návyky, malým zájmem o výuku, nedostatečnou slovní zásobou. Občas se stává, že je ze strany školy projevován malý zájem o výchovu obtížně vychovatelných dětí z nepříznivých rodinných poměrů, neboť u jejich rodičů se lze setkat s nepřátelským či lhostejným poměrem ke škole a školské práci. Obtížně vychovatelné dítě pak bývá často přeloženo na jinou školu a problém jako by byl vyřešen. Je rovněž chybou, je-li obtížně vychovatelné dítě různým způsobem před ostatními žáky ponižováno, je-li navazování jeho přátelštějšího vztahu s učitelem netaktním způsobem předem znemožňováno. Takové dítě není např. přijímáno do zájmových kroužků apod. Narušené a ohrožené děti jsou pak odkázány samy na sebe a je přirozené, že se sdružují alespoň mezi sebou.

Je velmi škodlivé, pokud si učitel utvoří určitou představu o dítěti a setrvává na ní bez ohledu na výrazné změny, k nimž může v průběhu několika let dojít. Specifickým problémem se jeví záškoláctví a jeho souvislosti s delikvencí. Záškoláctví je formou útěku dítěte ze školy, přičemž dítě rodičům předstírá, že do školy chodí. Pokud není správná spolupráce rodiny a školy, může zůstat dokonce neodhaleno. Útěky bývají nejčastěji motivovány snahou distancovat se od výchovného prostředí a vyhnout se jeho eventuálním nepříjemným požadavkům. Záškoláctví se vyskytuje málokdy izolovaná, od něj nebývá daleko k dětské delikvenci. Zvláště závažným signálem je v tomto ohledu záškoláctví, které je vícedenní a je navíc spojeno s útekem z domova. V některých případech mohou být tyto podskupiny zárodkem asociálních part. Jejich vzniku napomáhá neangažovanost učitele, resp. jeho zřetelné preferování či zatracování některých dětí.

Nezájem učitelů může být také živnou půdou pro šikanování ve třídě. Z vlastních zkušeností vím, že učitel svým chováním agresorům „označí“ jedince, který je v nějakém ohledu nesplňuje očekávání učitele a jehož se pak ostatní děti cítí oprávněny napadat.

Vyšší riziko sociálního selhání mají děti, resp. podskupiny dětí špatně ve škole prospívající, s vyšším potenciálem agresivity, s vlastní subkulturou „odpojenou“ od vlivu učitele a školy, popř. napojenou na potenciálně asociální vlivy (herny, zdroje alkoholu a drog, kriminální gangy atd.).

Vyšetření drobných přestupků žáků ve škole a udílení sankcí jsou pro děti významnou zprávou o tom, jak škola dbá důstojnosti jednotlivce a ctí „pravidla hry“. Nekonzistentní uplatňování disciplín, nemožnost odčinit přestupek, neobjektivní rozhodování učitelů a ředitele, nebo i ovlivnění ze strany rodičů – to všechno jsou postoje podkopávající představu dětí o tom, že jejich chování má za každých okolností jasné hranice, a že udržování těchto hranic se řídí pravidly fair play.

2.2.3 Kvalita prožívání volného času

Značný podíl na rozvoji negativního chování mládeže má nežádoucí způsob prožívání volného času. Delikventní jedinci mají často více volného času než jejich nedelikventní vrstevníci. Také subjektivní pocit volného času je u nich výrazně vyšší. To souvisí s omezenou zájmovou sférou, s absencí hlubších a trvalejších zájmů a z toho vyplývajícím pocitem nudy. Vzdělání, tvorba, aktivní poznání bývají většinou zcela mimo zájem mladých delikventů. (Zapletal, kolektiv, 1996)

Během přechodu z dětství do dospělosti je vliv rodičů stále menší díky stoupajícímu vlivu vrstevníků. Ti, kdo tráví volný čas nekontrolovaně na ulici, jsou častěji ohroženi skupinami vrstevníků charakterizovanou delikventním chováním. Jedinec takto přichází do styku s vrstevnickými nebo kriminogenními skupinami.

Využívání volného času a efektivní vyplnění zůstává stálým problémem. Různé zájmové organizace a instituce mají zájem o bezproblémovou mládež, ale o „děti ulice“ již ne. Mládež se proto baví sama a to po svém. Řada jejich projevů nepřímo hraničí s trestnou činností a mnohdy delikvencí berou jako zábavu.

V současné době mnoho mladých lidí a dětí tráví svůj volný čas v hernách u hracích automatů a tato záliba velice často přerůstá v závislost, která některé jedince vede k tomu, že si peníze pro hru opatřují trestnou činností.

Množství volného času a touha po dobrodružství vede v některých případech k vytváření závadových skupin dětí a mládeže, v nichž mívají aktivní roli jedinci s kriminálními zkušenostmi. Ostatní upoutávají okolí svou hrubostí, provokativním chováním, projevy rasismu, extremismu nebo jinými formami pobuřujících názorů a pohledů na okolní svět.

Rozhodující je i vliv působení různých kulturních a ideologických vlivů. Především vlivy kulturních a masových sdělovacích prostředků, jimž nelze přičítat úmysl škodit a záměrně ovlivňovat výchovu dětí a mládeže. Komeracionalismus a ziskovost jako hlavní její hospodářský ukazatel však způsobují, že mládeži jsou předkládány různé akční filmy, horory, thrillery (filmy plné násilí a brutality, bezcitnosti a hrůzy). Na druhé straně snahy být aktuální vedou k různým senzacechtivostem a ve zpravodajstvích, zejména komerčních televizních stanic jsou prezentovány zbytečně otřesné záběry z bojišť, demonstrací, havárií, katastrof apod. což v konečném důsledku vede zpravidla k citovému otupování vůči násilí a lidské bolesti.

2.2.4 Skupiny a hnutí mládeže

Parta

V kontextu toho, co již bylo uvedeno, se nelze divit, že dítě, které často prožívá svůj neradostný život jak v rodině tak ve škole, často hledá útočiště mezi obdobně postiženými vrstevníky.

Sdružování mládeže do kolektivů je přirozeným jevem. Mladí lidé se snaží sblížit se s dalšími lidmi, najít takové společenské prostředí, které by odpovídalo jejich zájmům, potřebám a mentalitě. Samotná existence part neznamena ještě pro mladé lidi nebezpečí a pakliže v nich vládne skutečně kolektivní a kamarádský duch, mohou přinést i mnoho kladného.

Může nastat i případ, kdy i pozitivní vrstevnická skupina svým záporným postojem k jedinci aspirujícímu na členství v ní, vyvolá závažnou krizi. Mám na mysli nejen nepřijetí jedince do pozitivní skupiny, ale především jeho vyloučení. Mezi tyto „černé ovce“ pozitivních skupin se velmi často dostávají děti či mladiství rodinou zanedbaní, lidé s horším,

nebo naopak výrazně nadprůměrným prospěchem, zástupci minoritních skupin v nejširším slova smyslu. Je nutné připomenout, že pro rizikovou mládež z dysfunkčních rodin je vrstevnická skupina důležitější než pro mladé lidi vyrůstající v rodinách, jež dětem poskytují přiměřenou míru podpory a vedle toho jim přiměřeně vytyčují meze dovoleného chování.

Vrstevnická skupina však není pro nikoho jen neproblémovým zázemím, tím spíše jím není pro mladé lidi vyrůstající bez rodičovského zájmu, bez jasných pravidel, ohrožované despotickým trestáním rodičů apod. I pro dítě vychované funkční rodinou představuje každá vrstevnická skupina více nebo méně stresující nárok: Obstát v očích vrstevníků jako někdo, kdo je „v pořádku“, kdo plně sdílí její hodnoty.

Nároky na konformitu jsou ve vrstevnické skupině mládeže obvykle vyšší než ve všech jiných skupinách. Zahrnují nejen způsob vyjadřování, ale i úpravu zevnějšku, druh preferované hudby, způsob chování k opačnému pohlaví, postoj ke škole, případně k práci, k rodičům, k penězům, k sexualitě, ke kouření, k drogám, k alkoholu atd. U dětí frustrovaných nízkou podporou rodiny je pravděpodobné, že potřeba kladného přijetí vrstevnickou skupinou bude ještě silnější, než u dětí s dobrým rodinným zázemím.

Nebezpečné jsou zejména party, jejichž vedení na sebe strhli morálně narušení jednotlivci, kteří dovedou zaměřit veškerou činnost skupiny nežádoucím směrem. Vedoucími part závadové mládeže bývají jedinci, mající již nějakou kriminální minulost, popřípadě zkušenosti ve styku s policií. Nezřídka se stávají členy part nezralí, intelektuálně nevyspělí a labilní jedinci, kteří nenašli a neuznávají žádnou autoritu v životě, hledají podvědomě tuto autoritu v partě a nalézají ji v jejím vůdci, který jim imponuje odvahou, hrubou fyzickou silou, pohrdáním hodnotami obecně uznávanými apod.

Vůdce party se zpravidla opírá o několik málo stejně morálně narušených jedinců, s nimiž pak vytvoří vedoucí jádro party. Nový člen party se snaží prokázat své „hrdinství“ a vyniknout třeba i při páchání provinění, někdy se podřizuje z obavy, aby nebyl z party vyloučen jako zrádce. Při vstupu do party se vyžaduje pro „zapsání se“ předvedení jakéhokoliv protiprávního jednání, aby nový člen prokázal, že je na něj spolehlivý.

Kromě osoby vůdce party hrozí nebezpečí jiného druhu tehdy, jestliže partu vytvoří mladiství bez jakýchkoliv zájmů. Činnost takové party se omezuje na bezúčelné bloumání uli-

ceci, vystávání v pasážích, vysedávání v hostincích. Zmíněná nuda ve skupině lehce vede ke snaze o nějaké oživení, což může být často provinění.

Tyto skupiny právem vzbuzují nejvíce obav veřejnosti. Spory uvnitř těchto skupin se obvykle vyřizují násilně. Skupina vysoce hodnotí nošení zbraní a agresivní vystupování. Neagresivními jedinci pohrdá. U nás jich je zatím málo, vznikají ojedinelé na velkoměstských sídlištích. Party delikventů se skládají převážně z chlapců přibližně stejného věku a bydliště. U dívek se sdružování do skupin vyskytuje zřídka, obvykle zastávají ve smíšených skupinách podřízené postavení, jsou povětšinou pouze sexuálními partnerkami členů skupiny.

Některé party jsou ke své kriminální činnosti přivedeny tím, že tráví čas v hernách a na diskotékách a záhy se jim na tento způsob života přestane dostávat finančních prostředků. Začnou si je opatřovat drobnými krádežemi, jež pak přerůstají v organizované, plánované akce s napojením na překupníky. U nás je tento typ delikventních part patrně nejčastějším typem delikventní skupiny. Jiné party vede ke kriminalitě nuda.

Party páchající trestnou činností pod vlivem alkoholu

Alkohol v dnešní době je bezesporu nejrozšířenější drogou. Lze jej získat v každém městě, vesnici, kdekoliv. V České republice je sice podávání alkoholických nápojů osobám mladších osmnácti let zakázáno, avšak v praktickém životě je situace zcela jiná. Na různých večírcích, diskotékách, ale i v obyčejných restauracích je tenhle zákaz porušován. Obchodníci se nezdráhají prodat alkohol mladistvým, ba dokonce dětem.

Sklenka vína či piva je sice vhodná pro rozprouzení zábavy mezi dospělými, ne však pro mladistvé. Nebezpečné je právě ztracení ostychu a zábran. Ostatní členové party mohou tlačit na jednotlivce, aby si skleničku alkoholu dal jen tak na kuráž. Snížená sebekontrola a nekritičnost spolu s touhou vybití si agresivitu či něco dokázat před partou, vedou k páchání přestupků a trestných činů pod vlivem alkoholu. Mladiství se nejčastěji dostávají do konfliktu se zákonem kvůli krádežím, vloupáním do aut či pouličních stánků a kvůli ublížení na zdraví.

Party zaměřené na užívání drog

Užívání drog a kriminalita s nimi spojená je množina s velkým průnikem i u těch lidí, jejichž trestná činnost nespočívá v nedovoleném obchodování s drogami či nedovoleném držení.

Kolik drogově závislých lidí se dopouští kriminality, je ovšem závislé na tom, kde legislativa vede hranici mezi legálními a nelegálními drogami.

V partách rovněž vznikají nejpříznivější podmínky pro experimenty s drogou. Hlavně z psychologického hlediska není bez významu, že jeden člen skupiny se nechce před druhým znemožnit, naopak usiluje o to se před ním předvést a ukázat, co všechno dokáže. Počáteční zvědavost postupně přerůstá ve zneužívání drogy a někdy končí i v závislost. Členům party řada dealerů poskytuje první dávky psychotropních a omamných látek zdarma a teprve později za tyto služby požaduje úhradu.

Pro trestnou činnost mladistvých páchanou v partách je specifické zejména to, že se vyskytuje především ve velkých městských aglomeracích, kde s ohledem na velký počet obyvatel a tím i určitou anonymitu jsou vhodnější podmínky pro páchání takovéto formy trestné činnosti, při které způsobená škoda dosahuje i značně velkých částek. Ve vesnických lokalitách se trestná činnost páchaná v partách vyskytuje v podstatně menším rozsahu, protože je tam omezena možnost nekontrolovatelného počínání těchto delikventních skupin.

Pokud jde o drogy, u mladých lidí převládá konzumace lehkých drog jako je marihuana, pervitin a braun. Trestná činnost mladistvých páchaná v souvislosti s vlivem psychotropních a omamných látek je spojena především s majetkovou trestnou činností. Jde zejména o krádeže věcí za účelem prodeje a získání za ně peníze nebo jde přímo o krádeže peněz. Tento druh kriminality je typický právě pro přerovské mladistvé, mezi nimiž se závislost na drogách rozrostla v posledních letech nebývalým způsobem. Je třeba také připomenout trestnou činnost páchanou v souvislosti s držením a výrobou drog, šířením toxikomanie a trestnou činností vyplývající z životního stylu některých toxikomanů.

Party zaměřené na rasismus (skinheads)

Tato subkultura se liší od ostatních svou propracovanější ideologií a tím, že rasismus má kořeny v daleké historii. Hnutí skinheads vzniklo v šedesátých letech v Anglii reakcí děl-

nické mládeže na kulturu hippies. Tak jako na anglických ostrovech i všude v Evropě bojují skinheadi proti přistěhovalectví, zejména z Afriky a Asie. Skinheadi se odlišují od ostatních zejména účesem (nejlépe vlasy vystříhané do hola) a vojenským oděvem. Nejen lidi jiných kultur jsou jejich nepřítelem, ale i drogově závislí a anarchističtí. V dnešní době je skinheads v ČR na ústupu díky tvrdým protirasistickým zákonům. Dnes si každý pořádně rozmyslí co učiní, nebo řekne a jaké nastanou důsledky. Nejčastěji se vyskytují na fotbalových zápasech kde se šikují do Rowdies, tedy fanoušky jednoho klubu. Tyto skupiny před, na, a po fotbalových utkáních mezi sebou provokují, a často i dochází k fyzickému násilí. Sportovním klubům tímto jednáním vznikají velké jak materiální tak finanční škody.

3 MODELY RŮZNÝCH PREVENČNÍCH A INTERVENČNÍCH PROGRAMŮ

3.1 Prevence kriminality

Před tím než se začneme zabývat prevencí kriminality mládeže si musíme ujasnit co to prevence je. Je známo, že „prevence“ není právním pojmem. Přesto obsah tohoto slova je obsažen v mnoha právních normách. Stručně bychom mohli toto slovo „prevenci“ charakterizovat jako ochranu. Tu nám v nejširším smyslu poskytuje Ústava České republiky. Konkrétněji je již prevence vyjádřena v trestním řádu, kde v § 1 je uvedeno, že „Trestní řízení“ musí působit k upevnování zákonnosti, k předcházení a zamezování trestné činnosti, k výchově občanů v duchu důsledného zachovávání zákonů a pravidel občanského soužití i čestného plnění povinností ke státu a společnosti.

Prevence v širším slova smyslu znamená předcházení nežádoucímu jevu a ochranu před ním. Označuje veškeré aktivity směřující k předcházení páchaní trestných činů, k snižování jejich výskytu cestou zamezení páchaní nebo neutralizaci příčin a podmínek vzniku trestných činů (kriminogenních faktorů). Patří sem opatření, jejichž cílem či důsledkem je zmenšování rozsahu a závažnosti kriminality, ať již prostřednictvím omezení kriminogenních příležitostí nebo působením na potenciální pachatele a oběti trestných činů. Prevence tedy představuje pokus eliminovat trestnou činnost ještě před jejím započatím nebo před jejím pokračováním. (Zapletal, 2001)

Další právní normou, která se problematiky prevence dotýká je zákon O Policii České republiky, v němž v § 47 odst 3 je ustanovení, podle něhož „Policejní útvary upozorňují orgány a osoby uvedené v odstavci 1 (státní orgány, orgány obcí, právnické a fyzické osoby) na skutečnosti, které se dotýkají jejich činnosti a mohou vést k ohrožení nebo porušení veřejného pořádku anebo ohrožení bezpečnosti osob nebo majetku“. (Zákon č. 283/1991sb.)

Okruh objektů preventivní politiky je široký. Kromě orgánů činných v trestním řízení (police, státní zastupitelství, soudy a vězeňství) zde působí orgány státní správy, samosprávy, podnikatelské subjekty, zájmové sdružení občanů, církve a zejména samotní občané.

Velmi rozšířené je v soudobé kriminologii rozdělování prevence na sociální a situační.

Preventivní aktivity se uskutečňují podle okruhu adresátů a lze ji členit na prevenci primární, sekundární a terciální.

3.1.1 Primární prevence

Primární prevence je u nás chápána jako strategie nepřímá, která je orientována na celou společnost, její instituce a občany. Primární prevence spočívá ve vytvoření optimálních podmínek pro rozvoj osobnosti dítěte. Úkolem primární prevence je tedy předcházet vzniku poruchy chování dítěte, která by se mohla prohlubovat a později vést k delikvenci. V rámci primární prevence se pracuje s jedinci, jejichž vývoj není dosud ohrožen ani narušen. Na této prevenci se podílejí masové sdělovací prostředky, předmanželské a manželské poradny, genetické poradny. Patří sem také porodnická péče o novorozence, školní zdravotní služba a další, často má prevence charakter přednášek a besed.

Nejvýznamnějším prostředkem sociální prevence je výchova dětí v rodinách a výchova dětí ve školách. Preventivně mohou působit i nevládní organizace. Vlivným nástrojem je také sociální politika státu ovlivňující systém vzdělávání, zaměstnanost, stabilitu rodiny, fungování policejního a soudního aparátu a dalších institucí zabývajících se rizikovou mládeží. Menší význam a dosah mají regionální a lokální programy pro skupiny rizikových dětí, či rizikové mládeže. Lokální, regionální i státní preventivní opatření, však mohou být efektivní jen tehdy, jsou-li založena na kvalifikované detekci problémů a je-li průběžně sledován jejich očekávaný vliv i neočekávané vedlejší účinky.

3.1.2 Sekundární prevence

Sekundární prevence znamená práci s jedinci, kteří jsou ve svém vývoji ohroženi nebo už narušeni. Jde o to, aby se zachytily počátky vzniku poruchy, nebo aby se již vzniklá porucha neprohlubovala. K tomu je zapotřebí odstranit či utlumit ty vlivy, které na vývoj mládeže působí negativně a vhodnou terapií napravit problémové chování jedince. Zde se kromě ambulantní uplatňuje také ústavní péče. Sekundární prevenci představuje systém poraden pro děti, jejich rodiče a náhradní rodinné pečovatele.

3.1.3 Terciální prevence

Terciální prevence je zaměřena na převýchovu narušených jedinců, usiluje o jejich plnohodnotné zapojení do společnosti, a tím se snaží zabránit recidivě.

Účelem ukládaných opatření je především vytvoření podmínek pro sociální a duševní rozvoj mladistvého s přihlédnutím ke všem okolnostem a poměrům, ochrana mladistvého před škodlivými vlivy a předcházení dalšímu páchaní provinění. Mladistvému lze uložit výchovná opatření, ochranná opatření a trestní opatření.

Výchovná opatření lze uložit samostatně při upuštění nebo podmíněném upuštění od trestního opatření, lze je uložit současně s ochranným nebo trestním opatřením. Uložit je může státní zástupce i soud, již v době řízení, před rozhodnutím soudu se souhlasem mladistvého.

Výchovnými opatřeními jsou:

- Dohled probačního úředníka, tedy sledování chování mladistvého, odborné vedení a pomoc, aby mohl vést řádný život,
- probační program,
- výchovné povinnosti, spočívající např. v povinnostech bydlet u rodičů odpovědných za jeho výchovu, uhradit škodu nebo odčinit následky provinění, podrobit se léčení apod.,
- výchovná omezení spočívající v povinnosti se zdržet určitého chování, nenavštěvovat určitá místa, nestýkat se s určitými osobami,
- napomenutí s výstrahou.

Ochrannými opatřeními jsou ochranné léčení a zabránění věci dle Trestního zákona

§72,73a ochranná výchova dle Zákona na ochranu mladistvých §22. Ochranou výchovu lze změnit v ústavní výchovu podle zákona o rodině

Trestní opatření ukládá soud pro mládež až tehdy, jestliže uložení výchovného nebo ochranného opatření by nestačilo k naplnění účelu zákona.

Za spáchané provinění může soud pro mládež mladistvému uložit pouze tato trestní opatření:

- a) Obecně prospěšné práce, pokud s tím mladistvý souhlasí v rozsahu do 200 hodin, současně může soud uložit i výchovné opatření,

- b) peněžité opatření ve výši od Kč 1000,- do Kč 500000,- za podmínek stanovených v trestním zákoně, je-li mladistvý výdělečně činný, po případě to dovolujícího majetkové poměry, vedle toho může uložit i výchovné opatření,
- c) peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu, se zkušební dobou až na tři léta, pokud toto opatření považuje za dostačující nebo přijal záruku za mladistvého, současně může uložit výchovné opatření,
- d) propadnutí věci, za podmínek stanovených trestním zákonem,
- e) zákaz činnosti, za podmínek v trestním zákoně do pěti let, nebrání-li to přípravě na budoucí povolání, současně může uložit i výchovné opatření,
- f) vyhoštění, za podmínek stanovených v trestním zákoně, do pěti let,
- g) odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu (podmíněně odsouzení) jeden až tři léta,
- h) odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem, za podmínek TZ, se zkušební dobou jeden rok až tři léta,
- i) odnětí svobody nepodmíněně. Trestní sazby se u mladistvého snižují na polovinu, přičemž horní hranice nesmí překročit pět let, spodní jeden rok. Tento trest může soud pro mládež uložit až tehdy, jestliže je zřejmé, že uložení jiného opatření by nebylo možné naplnit účel zákona.

Rozdělení prevence kriminality dle soudobé kriminologie

- a) **Sociální prevence** – je zaměřena na sociální faktory kriminality. Její opatření spadají z větší části do oblasti sociální politiky. Podstatou sociální prevence je humanizace života a prostředí, v němž probíhají procesy socializace a sociální integrace. Opatření sociální prevence zahrnují širokou problematiku rodiny, školství, zdravotnictví, zaměstnanosti, volného času, profesní přípravy, územního plánování, urbanismu aj. Významná role v těchto procesech přísluší zejména rodině a škole. Součástí sociální prevence je i zdokonalování činnosti subjektů zodpovědných za sociální integraci, resocializaci a rehabilitaci pachatelů. Ve své podstatné části se orientuje na působení na předem nedefinovaný okruh osob.

b) **Situační prevence** – spočívá v opatřeních, která snižují možnost spáchání trestného činu a zvyšují pravděpodobnost odhalení pachatele. Orientuje se tedy na odstraňování příležitostí pro páchaní trestných činů, na omezování kriminogenních situací a na zvyšování rizika dopadení a odhalení pro potencionálního pachatele. Opatření situační prevence mají charakter převážně technický, organizační a administrativní. Jde např. o opatření k technickému zabezpečení majetkových hodnot, k větší viditelnosti určitého prostředí ke zdokonalování hlídkové a pořádkové služby policie, o různé propagační kampaně. Vycházejí nezdědka z kriminalistických poznatků. Její předností jsou relativně nízké nároky na personální a materiální zabezpečení, rychlá realizovatelnost a snazší měřitelnost účinnosti. Na druhou stranu mají pouze krátkodobou účinnost.

3.2 Prevence trestné činnosti u mládeže způsobené návykovými látkami

Z četných statistik vyplývá, že riziko trestné činnosti pod vlivem návykových látek se výrazně zvyšuje. O to potřebnější je otázka účinné prevence, která navíc u tohoto typu trestné činnosti se do značné míry překrývá s prevencí dalších škod, které návykové látky způsobují. (Nešpor, Dvořák, 1998, str. 47)

Cílem prevence je tedy předcházet všem škodám, jež návykové látky způsobují, včetně závislosti.

a) Snižování dostupnosti návykovými látkami a diskuse kolem jejich legalizace:

Snižování dostupnosti je efektivní nejen u legálních drog ale i např. i u alkoholu, i když zde má jinou podobu. Na snižování dostupnosti by se nemělo spoléhat jako na jedinou alternativu, protože je nejúčinnější jen tehdy, jestliže se pro něj podaří získat většinu obyvatelstva a jestliže je provázena snižováním poptávky po alkoholu nebo jiných návykových látkách.

Důležité je hlavně, aby existovala možnost léčby pro závislé, protože samotné snižování dostupnosti by v jejich případě nemělo postačující účinek.

Příklady snižování dostupnosti návykových látek:

- **Věkové omezení** – v ČR je možnost zakoupení alkoholu a cigaret od 18 let. Omezení věkem je zásadně důležité, protože lze říci, že čím mladší je organismus, tím rychleji se vytvoří závislost,
- **zákaz výroby některých drog,**
- **cenová regulace** – Patří k neúčinnějším intervencím u dětské i u dospělé populace. Vyšší cena může relativně chudší dětskou část odradit,
- **omezení určitých látek v určitém prostředí** – např. zákaz kouření marihuany, požití alkoholu před jízdou motorovým prostředkem atd.,
- **další omezení** – běžně používané v cizině, např. vydávání licencí na prodej alkoholu, zákaz opilosti na veřejnosti atd.

b) Prevence cílená na riziková prostředí a na rizikové jedince:

Patří sem preventivní programy pro osoby, které se pod vlivem alkoholu opakovaně dopouštějí násilného jednání. Intervence nebo léčby by se měla v tomto případě zaměřit na problém s alkoholem i na sklon těchto osob k násilnému chování. (Nešpor, Dvořák, 1998, str.47)

c) Snižování poptávky po návykových látkách:

Zjednodušeně lze říct, že cílem snižování poptávky po alkoholu nebo drogách je to, aby cílová populace (děti a mládež) neměla o alkohol a drogy zájem, nebo aby tento zájem byl co nejmenší.

d) Sdělovací prostředky a prevence problémů způsobených návykovými látkami:

Jedná se o kampaně prezentované v mediích a v tisku. Dnešní době jsou media považována za pátku velmoc a mají velký vliv na lidi, např. televizní spot nebo billboard mohou na určitý problém upozornit a tištěná média o něm pak poskytnou podrobnější informace. Při kampani je třeba se soustředit nejen na jednotlivce, ale i na podstatné vlivy v jeho okolí.

3.3 Řešení vnějších příčin asociálního chování

Vzhledem k tomu, že do prevence kriminality mládeže zasahuje velký okruh preventivního řešení, ve své práci se dále pokusím nastínit řešení některých problémů týkajících se vnějších příčin asociálního chování.

3.3.1 Rodina

Rodina je považována za nejdůležitější prostředí socializace (včleňování do společnosti) dítěte. Problémem je z hlediska preventivních snah značná citlivost rodiny vůči jakýmkoliv zásahům do jejího soukromí. Proto jsou mezi preventivními aktivitami preferovány takové, které rizikovým rodinám nabízejí všeobecně přijatelné služby a poradenství. Jedná se zejména o výcvik rodičů v dovednostech týkajících se vedení domácnosti a výchovy dětí a různé formy podpory rodin.

Řada vědeckých prací a praxe prokázaly, že je důležité působit na děti již od nejútlejšího věku. Specifické působení je možné členit do následujících věkových období: do 3 let, do 6 let, do 12 let a do 18 let. Každé věkové období je charakterické jistým chováním a jednáním dítěte a s těmito odlišnostmi je nutné v preventivním působení počítat podle Štablové (1997, str.174):

- V období do 3 let by se mělo vytvořit klidné, příjemné prostředí poskytující pocit bezpečí,
- od 3 do 6 let je důležité vést dítě ke zdravému způsobu života, k správným hygienickým návykům. Zde se začíná s prevencí proti negativním jevům. Dítě má vědět, že existují věci, které jsou zdraví nebezpečné (kouření, alkohol, drogy),
- do 12 let si dítě všímá rozporů, žádá vysvětlení a často hodnotí rychle a černobíle. V tomto věku by se mělo dostávat konkrétní, dobře vysvětlené informace v okamžiku, kdy o ně má zájem,
- od 13 do 18 let je pro dítě období kritické, bolestně prožívá různé neúspěchy, je velmi citlivé. Dítě by mělo být obklopeno láskou, pochopením, trpělivostí a hlavně pocitem, že mu rodiče v jeho problémech pomohou.

Tato prevence je však dlouhodobý proces, jehož výsledky nejsou hned viditelné

3.3.2 Oblast školství

Úloha školy v prevenci kriminality je považována za velmi významnou mimo i proto, že v tomto prostředí lze na děti působit systematicky a dlouhodobě. Z výzkumů vyplývá, že selhávání ve škole je velmi často v úzké souvislosti s pozdější delikvencí. V zahraničí vzniklo velké množství preventivních programů dvou typů, podle Nikla (2000) jsou děleny do dvou hlavních typů:

- Obecně zaměřených na zlepšení sociálních dovedností žáků a modifikaci sociálního prostředí ve školách ,
- konkrétněji zaměřené například na omezení násilí a majetkové trestné činnosti ve školách.

Je již v obecném povědomí, že výchovný vliv rodiny je z tohoto pohledu oslaben. Škola proto začíná být viděna jako jedno z mála prostředí schopné garantovat „optimální“ působení na dítě, jež je v souladu se zájmy společnosti. Škola klade značnou váhu na výchovné aspekty školního působení a neomezuje se pouze na předávání poznatků. To vše by mělo probíhat v součinnosti s rodinou.

Podpora dobrého vztahu rodiny a školy by se měla uskutečňovat pomocí:

- **Informačních materiálů**, které jsou zasílaný rodinám zejména na začátku školního roku,
- **obsáhlejších příruček**, které rodičům přibližují historii školy, zvláštní programy pro hendikepované děti, pravidla docházky a omlouvání absencí dětí, apod.,
- **dnů otevřených dveří**, zde si např. rodiče vyzkouší některé programy, jež absolvují žáci,
- **konference rodičů a učitelů**, při nichž se z principu věnuje polovina času otázkám, námětům a starostem rodičů – komunikace rodičů s učiteli,
- **domácích návštěv**, v rodinách dětí, a to buď všech nebo jen těch s nimiž jsou problémy nebo jejichž rodiče školu nenavštěvují,
- **zapojování rodičů do výuky a poradenství**, jako dobrovolných spolupracovníků školy,
- **telefonického kontaktování rodičů**, při němž jsou informováni o pokrocích svého dítěte a o aktivitách třídy i školy.

Škola by měla být také podporována dostatečnou sítí poradenských center a azylových zařízení, jak pro děti s poruchami učení, pro rodiče z etnicky odlišných rodin nebo pro rodiče dětí jinak znevýhodněných.

3.3.3 Místa pro trávení volného času

Zde vidím řešení ve výstavbě sportovních areálů vhodných pro běžné sportovní činnosti, kde by děti ze všech sociálních vrstev našly pohybové vyžití. Sportoviště by měla být pod dohledem stálého správce, organizátora sportovních aktivit či poradce pro volný čas. Tato zařízení by se měly nacházet blízko hustě zalidněných obvodů, hlavně sídlišť. Sportoviště musí být přístupná po celý den. Dále zřizování a podpora zařízení klubového typu, které se věnují zájmové činnosti dětí a mládeže, např. Junák, modelářské kroužky, kroužky chovatelů apod.

3.3.4 Problémy rasismu, extremismu a násilného chování

Prevence těchto jevů je spojena obecně s kvalitní výchovou vedenou k porozumění a zvláště toleranci k jiným kulturám. U této oblasti je vhodné použít vyjimečných prostředků, jež umožňují adekvátně a srozumitelně zprostředkovat poznatky, např. zařazení asistentů kteří jsou z národnostních menšin nebo jiných asistentů, vzdělávání do škol, či pořádání vhodných mimoškolních aktivit. Dále je třeba vystupovat proti jakýmkoliv extrémistickým způsobům řešení problémů. Zejména by měl být každý případ rasistického a xenofobního jednání okamžitě odsouzen na příslušné úrovni – učiteli, místní radnicí, kulturní elitou a politickými špičkami.

Z lavinového nárůstu násilného chování mezi dětmi a mladistvými jsou ve značné míře viněna masmédiá. Dovoz a vysílání filmů s násilnou tematikou a zákaz půjčování takto zaměřených videokazet a DVD v půjčovnách by měl procházet větší kontrolou, která by měla mít jednoznačnou oporu v zákoně a mohla být vymahatelná a sankcionovatelná. Podobná kontrola by byla vhodná u násilí v časopisech, videohrách a počítačových hrách. Masmédiá by měla naopak v mnohem větší míře plnit výchovnou úlohu.

3.3.5. Nezaměstnanost

Protože je nezaměstnanost mladistvých přímo podhoubím k rozvoji sociálně patologických jevů, je třeba jejímu výskytu a rozsahu věnovat stálou pozornost. Pracovní místa je nutné

vytvářet i uměle, neboť nečinnost a pocit bez perspektivy – zvláště u mladých jedinců, může být závažným počátkem delikventní kariéry.

Na pracovních úřadech je u velké většiny zaměstnavatelů podmínka odborné praxe. Do určité míry je tato podmínka pochopitelná. Na druhé straně však podnikatelé zapomínají, že každý musel pracovní kariéru někdy začít a získat potřebné pracovní návyky a dovednosti. Na argument, že každý mladý člověk je adaptabilnější, je otevřen novým poznatkům, je ochoten řešit úkoly netradičními způsoby, což zaměstnavatelé nereflektují a jejich postoj úřad práce jako státní instituce nemůže přímo výrazněji ovlivnit.

Proto vytváření pracovních příležitostí tohoto typu vyžaduje celou řadu organizačních a materiálních předpokladů, např. dotace platu zaměstnaného mladistvého, daňové zvýhodnění a jiné motivace podniků a firem.

Nezanedbatelnou spolupráci vidím mezi obcemi a školskými úřady u problému optimalizace nabídky vzdělání dětí v návaznosti na trh pracovních příležitostí.

3.4 Intervence v asociálním chování

V České republice existuje a dále vzniká celá řada institucí, zařízení a organizací, které se z nejrůznějších stran zabývají kriminálně rizikovými skupinami dětí a mládeže.

Ve státní správě působí např. sociální pracovníci oddělení péče o rodinu a dítě okresních úřadů, sociální pracovníci oddělení sociální prevence, kurátoři pro mládež, vznikl nový institut sociálních asistentů - terénních pracovníků působících mezi rizikovou mládeží, probačních pracovníků, protidrogových koordinátorů okresních úřadů, protidrogových koordinátorů školských úřadů, manažerů pro prevenci kriminality, manželské poradny, rodinu a mezilidské vztahy, pedagogicko psychologických poradny. Úřady práce poskytují speciální pomoc mladistvým nezaměstnaným a obtížně zaměstnatelným občanům. Stovky terénních sociálních pracovníků pracují při městských a magistrátních úřadech. V Policii ČR je na všech úrovních - okresních, krajských i celostátní síť specialistů na odhalování trestné činnosti mládeže a páchané na mládeži, extremismu a drog.

Mimo systém státní správy a samosprávy působí nevládní a charitativní organizace, které s rizikovými skupinami dětí a mladistvých pracují. Většina těchto organizací je dotována ze státního rozpočtu.

Ačkoliv počet těchto institucí a státní výdaje na jejich rozvoj rostou, neroste úměrně k vynakládaným prostředkům jejich úspěšnost a efektivita. To lze doložit nepříznivými trendy, které dokumentují statistiky trestné činnosti (viz praktická část), přestupků, nejrůznějších druhů závislostí a dalších sociálně negativních jevů.

To jsou důvody, proč bylo potřebné iniciovat pilotní projekt pod názvem **Centrum včasné intervence**. Cílem projektu je propojení všech institucí působících na poli sociální prevence a sociální rehabilitace ve fungující systém, jehož efektivitu lze měřit a hodnotit. Po ověření projektu by měla být zvažována jeho institucionalizace v mezirezortním systému péče o delikventní a predelikventní mládež.

3.4.1 Centrum včasné intervence

Je základním článkem systémového přístupu k zacházení s kriminálně rizikovou mládeží na místní úrovni. Slouží k propojení a koordinaci subjektů pracujících s delikventní mládeží. Poskytuje prostor pro zavádění a ověřování nových metod práce a provádění supervize v oblasti práce s mládeží. Centrum včasné intervence je pracoviště se statutem orgánů sociálně – právní ochrany dětí, jehož prostřednictvím (na základě smlouvy o spolupráci) vykonávají sociální a zdravotní zařízení, školské orgány, probační úředníci, úřady práce, Policie ČR, městská policie a nevládní organizace systematickou a kontinuální práci s kriminálně rizikovými dětmi a jejich rodinami.

Cílová skupina klientů:

- Děti do 15 let, které se dopustily činu jinak trestného,
- mladiství, kteří se dopustili trestného činu,
- děti a mladiství se závažnými výchovnými problémy (problematika závislosti záškoláctví, útěky z výchovných ústavů, tuláctví, šikana, projevy extremismu apod.).

K cílům projektu také náleží detekovat hluchá místa současného systému péče o delikventní mládež, která mají vliv na narůstání negativních jevů mezi mládeží a propad konkrétního klienta mimo existující systém.

Specifickým cílem je vytvoření uceleného systému efektivní péče o delikventní mládež zaměřeného na:

- a) včasnou sociální pomoc mládeži s delikventním chováním a odklon jedince od případné kriminální kariéry, jehož podmínkou je aktivní zapojení dětského a mladistvého delikventa a jeho rodiny do tvorby sociálně nápravného programu, který povede k pozitivním změnám v jejich životě tak, aby dítě nebylo ojedinělým excesem dlouhodobě stigmatizováno,
- b) objasnění důvodů, které vedly klienta k delikventnímu jednání, řešení konfliktních stavů způsobených delikventním chováním dětí a mladistvých a restituce oběti takového jednání,

- c) vytváření a podmínek pro efektivní naplňování sociálně nápravného programu, tj. koordinace a propojení subjektů pracujících s rizikovou mládeží,
- d) zvýšení profesních znalostí a dovedností pracovníků v oblasti péče o rizikovou mládež, přípravu hodnotných podkladů pro rozhodnutí soudů a orgánů sociálně - právní ochrany dětí, vytvoření komunikačního systému mezi participujícími subjekty a jednotlivými členy týmu,
- e) soustředění komplexních informací o formách, četnosti a místě výskytu delikventního chování pro plánování preventivních aktivit a potřebných sociálních služeb na lokální úrovni,
- f) zvýšení bezpečnosti komunity a prevence sociálně negativních jevů.

3.4.2 Policie České republiky

Policie ČR postupuje podle zákona ČNR č. 283/1991 Sb., o Policii ČR § 2 odst. 1, písm. d) Policie ČR odhaluje trestné činy a zjišťuje jejich pachatele:

- V rámci své činnosti zajistí pachatele deliktu (osobu mladší 18 let) nebo zjistí událost, ve které osoba mladší 18 let figuruje jako poškozený,
- provádí základní úkony dle Závazného pokynu policejního prezidenta č. 9/1996,
- k základním úkonům přizve pracovníka orgánu sociálně - právní ochrany dítěte nebo pedagogického pracovníka,
- po uzavření případu zašle místně příslušnému orgánu sociálně - právní ochrany dětí "Zprávu o závadovém jednání dítěte nebo mladistvého",
- informuje, případně přizve zákonné zástupce dětí a následně je předá do jejich péče,
- informuje místně příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí.

Případ obvykle řeší specialista na problematiku trestné činnosti mládeže a trestné činnosti páchané na mládeži. Ve městě Přerov jsou vyčleněni specialisté na tuto činnost jak v rámci

pořádkové služby Policie ČR, tak i v rámci služby kriminální policie na každém Místní oddělení Policie ČR.

3.4.3 Orgán sociálně – právní ochrany dětí a mládeže

Kurátor pro mládež – pracují na sociálních odborech či obvodních úřadů. Do jejich náplně patří pečovat o děti mladší než 15 let, které se dopustily činu, jenž byl u staršího člověka klasifikován jako trestný, o mladistvé ve věku 15-18 let, kteří se dopustili přestupku nebo trestného činu a bylo u nich zahájeno trestní stíhání, a konečně o děti a mladistvé, kteří mají opakovaná vážné poruchy chování (např. útěky z domova, zneužívání návykových látek, závislost na hracích automatech, absence ve škole). Kurátor má spolupracovat s orgány činnými v trestním řízení (v přestupkovém řízení) a podávat jim na základě svých šetření zprávy o dítěti, resp. mladistvém.

Další úkoly kurátora:

- Může navrhnout výchovu v náhradních rodinách, ústavní a ochranou péči,
- má připravovat podklady pro řízení o výchovných opatřeních, jež vede komise péče o rodinu,
- má pečovat o děti a mladistvé propuštěné z ústavní výchovy,
- organizovat a realizovat preventivní programy v daném okrese.

Činnost kurátora pro mládež nebo terénního sociálního pracovníka orgánu sociálně-právní ochrany dětí je upravena zákonem ČNR 114/1988 Sb., o působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení § 26 a § 48 zákona o rodině.

Orgán sociálně-právní ochrany dětí postupuje podle zákonných norem a “Etického kodexu sociálních pracovníků České republiky“.

Místně příslušný orgán sociálně - právní ochrany dětí a mládeže

- Převezme záznam o zjištěném skutku a pachateli,
- zaeviduje klienta do Om spisu (typ spisu - ochrana mládeže), respektive Tom spisu (trestná činnost - ochrana mládeže).

V jeho kompetenci je provést tyto úkoly:

- Vyzvat dítě a jeho zákonné zástupce k návštěvě orgánu sociálně - právní ochrany dětí, kde je proveden pohovor,
- navštívit dítě a jeho zákonné zástupce v prostředí, kde žijí (bydliště, škola, pracoviště apod.) a na základě zjištěných skutečností navrhnout ve spolupráci s klienty opatření směřující k odstranění negativních vlivů na výchovu dítěte,
- poskytovat nebo zprostředkovávat výchovnou, poradenskou a psychoterapeutickou péči.

Z titulu své funkce může dále orgán sociálně - právní ochrany dětí a mládeže:

- Podat podnět místně příslušnému správnímu orgánu (přestupkové komisi) k zahájení přestupkového řízení,
- podat podnět Policii ČR ke stíhání zákonných zástupců nebo jiných osob zodpovědných za výchovu dítěte - dle § 217 trestního zákona ohrožování mravní výchovy mládeže,
- podat návrh soudu o umístění dítěte do náhradní výchovy (předběžné opatření, pěstounská péče, ústavní výchova, ochranná výchova).

Sankce vyplývající ze zákona o rodině (§ 43) spočívají v :

- Napomenout dítě nebo jeho rodiče a osoby, které narušují jeho řádnou výchovu,
- stanovit a provádět nad nezletilým dohled za součinnosti školy a občanských sdružení – v místě bydliště, ve škole nebo na pracovišti,
- uložit a kontrolovat omezení nezletilému, která zabrání škodlivým vlivům na jeho výchovu.

3.5 Typy ústavní výchovy a rozhodování o ní

Ústavní výchova představuje v České republice jednu z forem náhradní výchovné péče. Již od svého zavedení v 50. letech 20. století se stala předmětem kritiky řady odborníků. Především je jí vytýkáno, že dlouhodobým pobytem v ústavním zařízení je dítě deprivováno, sociálně izolováno od své původní rodiny a může se u něj projevit syndrom ústavní závislosti. Pobyt v zařízení také dítě nedostatečně připravuje pro samostatný život. Když pak mladí lidé odcházejí po dosažení zletilosti z ústavních zařízení, dostávají se do situací, se kterými se dosud nesetkali. Musí si najít bydlení, zaměstnání a především se začít sami o sebe starat.

Většina z nich toho však není schopna, protože na dobu po odchodu ze zařízení je nikdo dopředu nepřipravil. Tito mladí lidé jsou odkázáni na pomoc dalších osob nebo zařízení. Jednu z forem pomoci pro ně představují domy na půli cesty. Nabízí mladým dospělým po časově omezenou dobu střechu nad hlavou a pomoc při osamostatňování se formou nabídky nejrůznějších služeb. Jejich význam při práci s mladými dospělými, kteří odcházejí z ústavních zařízení, je v současné době nedoceněný, je velmi důležité, aby v naší společnosti existovaly. Svou činností totiž preventivně působí proti takovým patologickým jevům, jako je kriminalita, závislost, prostituce, a zároveň brání tomu, aby se mladí dospělí z ústavních zařízení stávali bezdomovci.

Je třeba zdůraznit, že činnost domů na půl cesty je vyvolána potřebou společnosti, která si neví rady s velkým počtem dětí, které se po opuštění ústavních zařízení nemohou vrátit do své původní rodiny. Domy na půli cesty se snaží nahradit a doplnit to, co bylo v rámci ústavní výchovy opomenuto a zanedbáno, a tím poukazuje na její nedostatky a nutnost provedení změny.

První ústavy budované pro společensky hendikepované lidi nebyly specializované. Zřizovala je od středověku církve, od 16. století i obce. K většímu rozšíření specializovaných ústavů pro mládež dochází v západoevropských zemích až po měšťanských revolucích v roce 1848. U nás jsou zakládány se zpožděním, až v druhé polovině 19. století. Zřizují je obce, zemské orgány státní správy a také různé spolky a nadace. Pokud jde o práci svěřenců, byly některé ústavy pojaty jako zemědělské farmy, jiné jako internáty vyučující řemesla, další jako zprostředkovatelé pracovních sil pro podnikatele v okolí. Svěřencům personál

poskytoval i péči pro propuštění (hledání práce, ubytování) a v řadě případů s nimi zůstával dlouhodobě v kontaktu.

Po několika změnách názvu a malých organizačních úpravách se dospělo v sedmdesátých letech k dnešní struktuře která zahrnuje:

- Diagnostické ústavy pro děti,
- diagnostické ústavy pro mládež,
- dětské výchovné ústavy,
- dětské výchovné ústavy se zvýšenou péčí,
- výchovné ústavy,
- výchovné ústavy pro mládež se zvýšenou výchovnou péčí.

3.5.1 Diagnostický ústav

Pobyt v diagnostickém ústavu může být buď nařízený soudem nebo dobrovolný. Dobrovolný pobyt předpokládá trojstrannou dohodu mezi vedoucím ústavu, rodiči (zákonnými zástupci) svěřence a svěřencem samým. Naprostá většina svěřenců přichází do ústavu na nedobrovolný pobyt nařízený soudem. Dobrovolné pobyty jsou využívány jen zřídka. Vedení ústavu vede průběžné hodnocení svěřence o jeho chování a na základě této analýzy se určuje délka pobytu klienta v diagnostickém zařízení.

3.5.2 Výchovný ústav

Výchovný ústav představuje těžiště převýchovného procesu. Zabezpečuje dlouhodobou péči o osoby starší patnácti let se závažnými poruchami chování, u nichž byla nařízena ústavní nebo uložená ochranná výchova. Základ činnosti tvoří příprava na budoucí povolání.

Podle zákona č. 109/2002 Sb. do zařízení může být umístěno i dítě starší 12 let s uloženou ochrannou výchovou, v jehož chování se projevují tak závažné poruchy, pro které nemůže být zařazen v dětském domově se školou. Výchovné ústavy jsou zřizovány odděleně pro každou z těchto skupin dětí. Vyhláška č. 334/2003 Sb. okruh rozšiřuje cílovou skupinu výchovných ústavů (stejně jako dětský domov se školou) o děti se zdravotním postižením, nezletilé matky a jejich děti a na nezbytně nutnou dobu o děti vyžadující výchovně léčebný režim v důsledku jejich neurologického poškození a psychického onemocnění.

3.5.3 Ochranná výchova

Je druhem ochranného opatření, které má zajistit prevenci, izolaci a resocializaci dítěte, jež se dopustilo společensky nebezpečného činu. Soud ji ukládá v občansko-právním řízení osobám ve věku od 12 do 15 let, které spáchaly takový čin, za který trestní zákon dovoluje uložení výjimečného trestu, nebo osobám mladším 15 let, které se dopustily činu, který by byl u právně odpovědných osob pokládán za závažný trestný čin.

Soud pro mládež může uložit ochrannou výchovu také v trestním řízení, a to pouze mladistvým (15 - 18 let). Rozhoduje o ní tehdy, pokud o výchovu mladistvého není náležitě postaráno a nedostatek řádné výchovy nelze odstranit v jeho vlastní rodině nebo v rodině, v níž žije. Ochranná výchova je ukládána i v případě, kdy dosavadní výchova mladistvého byla zanedbána nebo prostředí v něm žije, neposkytuje záruku jeho náležité výchovy. Za všech okolností musí být splněna podmínka, že uložení ústavní výchovy by bylo v daném případě nedostatečné opatření.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 SROVNÁVACÍ ANALÝZA KRIMINALITY MLÁDEŽE V OKRESE PŘEROV

4.1 Vymezení zkoumaného problému

Výchozím krokem pro hledání adekvátních možností kontroly kriminálního chování mládeže je statistická analýza kriminality. Pramenem základních dat o kriminalitě je policejní statistika, která vykazuje kriminalitu zjištěnou a objasněnou. Základní metodou je kvantitativní rozbor těchto evidovaných skutků.

Motivem pro zpracování srovnávací analýzy kriminality mládeže bylo zjistit, jak je okres Přerov zatížený uvedenou kriminalitou. Popsat strukturu kriminality dětí a mladistvých, porovnat jaký má vývoj v několika po sobě jdoucích letech a srovnat s celkovou kriminalitou České republiky a kriminalitou mládeže okresu Olomouc.

4.2 Zhodnocení dosavadních zkušeností

Pramenem základních dat o kriminalitě a jejich pachatelích jsou statistické ročenky kriminality České republiky. Policejní statistika vykazuje kriminalitu zjištěnou a objasněnou. Statistika státních zastupitelství nám ukazuje kriminalitu stíhanou a soudní statistiky vykazují trestné činy pravomocně odsouzené.

V České republice je základním pramenem dat pro rozbor kriminality mládeže Statistika kriminality na území České republiky, kterou zpracovává Policie ČR. V těchto statistikách se jedná o evidenci skutků, které policie posoudila jako trestné činy.

Policie je jediným orgánem činným v trestním řízení, který registruje, zjišťuje a vyšetřuje, zda jsou děti a mladiství pachatelé trestného činu. Pokud policie zjistí, že pachatelem trestného činu je dítě mladší než 15let, trestní stíhání se proti této osobě nezahajuje a věc se pro nedostatek důkazů odloží. Vzhledem k tomu statistiky kriminality státního zastupitelství a soudů údaje o dětech a jimi spáchaných již nemohou uvádět. Struktura dat, které se týkají kriminality dětí a mládeže, je ovlivněna mírou objasněnosti trestné činnosti. Statistika kriminality, vedle údajů o kriminalitě jako sociálním jevu, však zobrazuje také výsledky činnosti orgánů činných v trestním řízení. Z těchto důvodů můžeme srovnávat pouze stav, strukturu a dynamiku objasněné kriminality. U kriminality registrované, ale neobjasněné

nejsou známy údaje o osobách pachatelů a ani potřebné údaje o jejich věku. (Zoubková, 2002)

S využití statistických údajů o kriminalitě dětí a mladistvých, které se týkají okresu Přerov, Olomouc a kriminality v České republice, chci popsat její stav, strukturu a dynamiku, ale současně i srovnat kriminalitu okresech Přerov a Prostějov, dále s Olomouckým krajem a samozřejmě s celkovou kriminalitou v České republice.

4.3 Cíl srovnávací analýzy

Cílem bylo vytvořit srovnávací analýzu kriminality dětí a mládeže v okrese Přerov za určité časové období, porovnání s kriminalitou dětí a mládeže v Olomouckém kraji, České republice a okresu Prostějov. Zjištění, jakou má kriminalita tendenci, zda se zvyšuje nebo klesá, jaká je struktura páchané kriminality, které kriminální skutky páchají děti a mladiství nejčastěji.

4.4 Kritéria srovnávací analýzy

Míra páchané kriminality byla zjišťována dle námi určených kritérií:

- Hodnocena je kriminalita dětí a mladistvých v okrese Přerov v letech 2003 – 2006, v porovnání s celkovou objasněnou kriminalitou v okrese,
- struktura objasněné kriminality mládeže okresu Přerov v letech 2003 – 2006,
- porovnání počtu stíhaných dětí a mladistvých v okrese Přerov s počtem stíhaných dětí a mladistvých v Olomouckém kraji a v celé ČR v letech 2003 – 2006,
- podíl dětí a mladistvých na objasněné kriminalitě v okrese Přerov a v okrese Prostějov v letech 2003 – 2006,
- porovnání struktury trestných činů spáchanými dětmi a mladistvými za rok 2006 v České republice, Olomouckém kraji, v okresech Přerov a Prostějov, srovnání spáchaní trestných činů dětmi a mladistvými v letech 2003 až 2006 v České republice, Olomouckém kraji, v okresech Přerov a Prostějov.

K porovnání kriminality mládeže okresu Přerov byly vybrány statistické údaje kriminality České republiky a kriminality páchané dětmi a mladistvými v okrese Prostějov. Okres Prostějov jsem byl vybrán z důvodu, že je z hlediska demografického i geografického téměř srovnatelný s okresem Přerov.

4.5 Zpracování dat

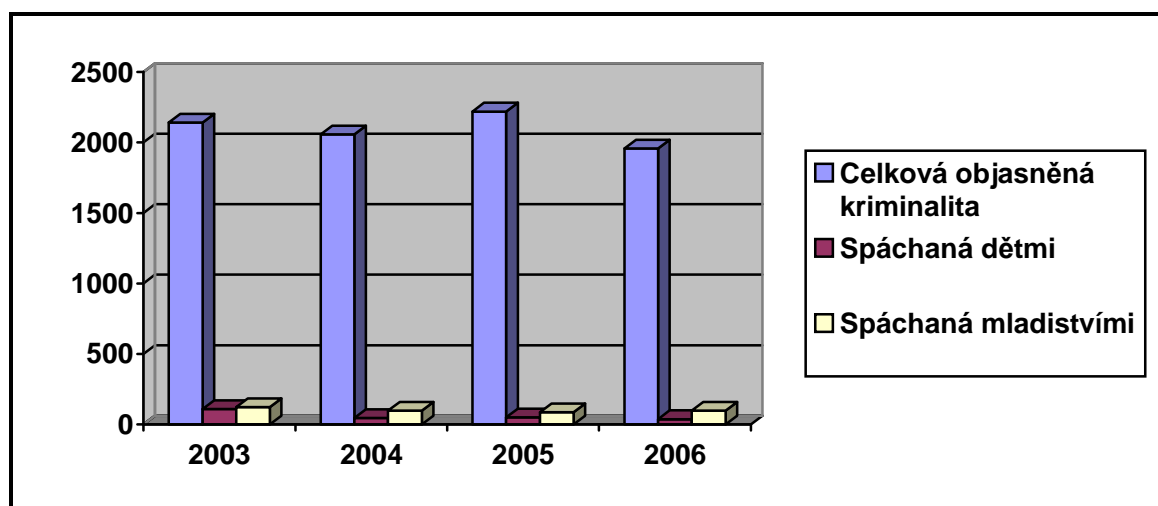
Podíl dětí a mladistvých na objasněné kriminalitě v okrese Přerov

Hodnocená je kriminalita dětí a mladistvých v okrese Přerov v letech 2003 – 2006 v porovnání s celkovou kriminalitou okresu Přerov. Zajímá nás podíl kriminality mládeže na celkové kriminalitě a tendence vývoje kriminality.

Tabulka č. 1 – Celkový počet trestných činů spáchaných dětmi a mladistvými (okr. Přerov, 2003 – 2006)

Rok	2003		2004		2005		2006	
	Skutky	%	Skutky	%	Skutky	%	Skutky	%
Celková objasněná kriminalita	2142	100	2058	100	2220	100	1958	100
Spáchaná dětmi	109	1	45	1	49	1	37	1
Spáchaná mladistvými	122	1	97	1	86	1	97	1

Graf č. 1 – Počet objasněných trestných činů spáchaných dětmi a mladistvých.(okr. Přerov, 2003 - 2006)

4.6 Interpretace výsledků srovnávacích analýz

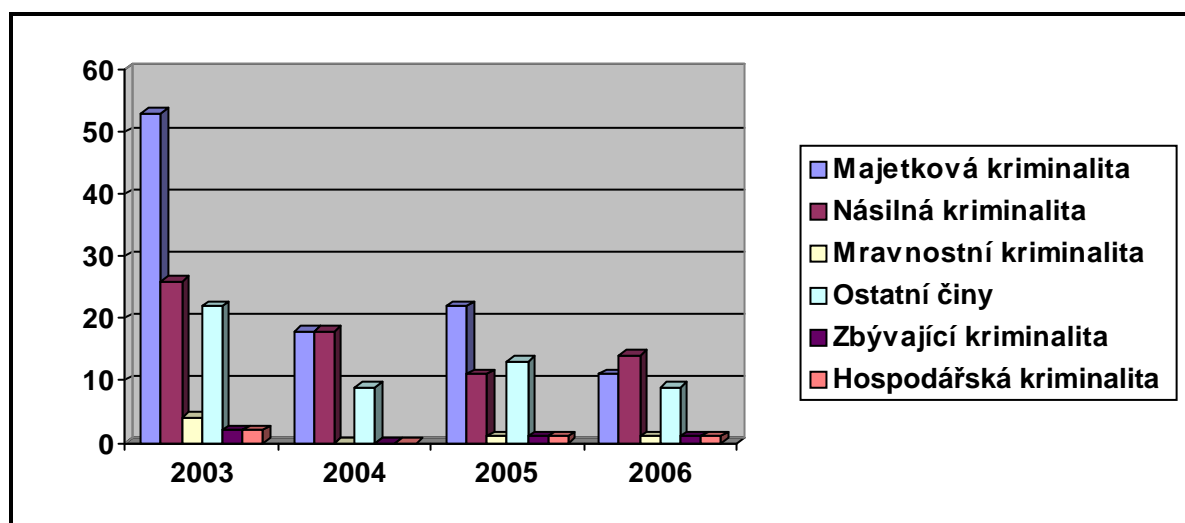
Struktura objasněné kriminality spáchané dětmi a mladistvými v okr. Přerov

Vedle kvantitativních ukazatelů i kvalitativní struktura kriminality mládeže doznala významné změny. Pomocí následujících tabulek a grafů zjišťujeme strukturu trestných činů páchaných dětmi a mladistvými na okrese Přerov v letech 2003 – 2006, na které kriminalitě se nejčastěji podílí.

Tabulka č. 2 – Struktura objasněné kriminality spáchané dětmi (okr. Přerov, 2003 – 2006)

Rok	2003	2004	2005	2006
Majetková kriminalita	53	18	22	11
Násilná kriminalita	26	18	11	14
Mravnostní kriminalita	4	0	1	1
Ostatní činy	22	9	13	9
Zbývající kriminalita	2	0	1	1
Hospodářská kriminalita	2	0	1	1

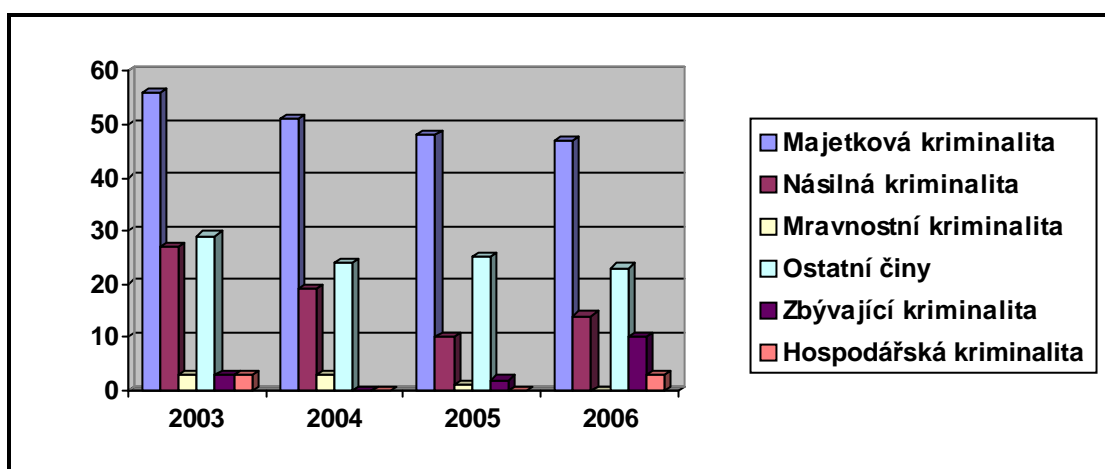
Graf č. 2 – Počet objasněných trestných činů spáchaných dětmi (okr. Přerov, 2006 – 2006)

Tabulka č. 3 – Struktura objasněné kriminality spáchané mladistvými (okr. Přerov, 2003 – 2006)

Rok	2003	2004	2005	2006
Majetková kriminalita	56	51	48	47
Násilná kriminalita	27	19	10	14
Mravnostní kriminalita	3	3	1	0
Ostatní činy	29	24	25	23
Zbývající kriminalita	3	0	2	10
Hospodářská kriminalita	3	0	0	3

Graf č. 3 – Počet objasněných trestných činů spáchaných mladistvými (okr. Přerov, 2003 – 2006)

Dílčí hodnocení

Děti v okrese Přerov v letech 2003 – 2006 se podílely nejčastěji na majetkové kriminalitě. V roce 2004 klesl počet majetkových trestných činů téměř o 66 % , v porovnání s rokem 2003. Velkou zásluhu má na tom nově budovaný kamerový systém ve městě. U majetkových trestných činů se jedná převážně o krádeže jízdních kol, krádeže v obchodech a kapsní krádeže. U násilné kriminality v roce 2006 měla vzestupnou tendenci což je s velkým poklesem předchozích let alarmující.

Taktéž mladistvý se v letech 2003 – 2006 dopouštěli nejčastěji majetkové trestné činnosti – krádeží jízdních kol, věcí z automobilů, krádeží v obchodech, bytech a jiných objektech. Jak je patrné z grafu má tato trestná činnost mírnou klesající tendenci. Násilná kriminalita se vyznačovala úmyslným ublížením na zdraví, kdy například v roce 2006 se jednalo o 10 případů. V roce 2006 nebyl zaznamenán žádný případ týkající se mravnostní kriminality nebo aspoň nebyl hlášen na Policii města Přerov.

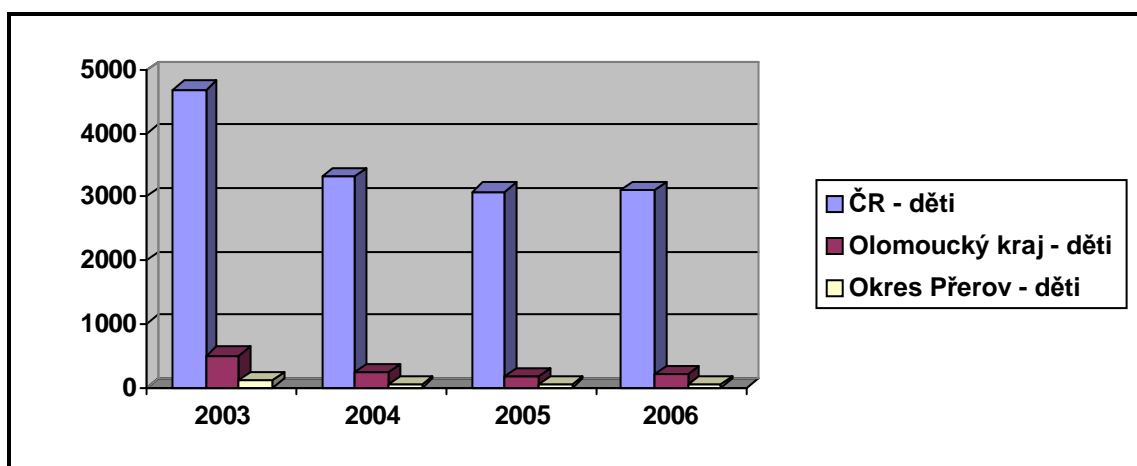
Celková trestná činnost dětí a mladistvých v ČR, Olomouckém kraji a v okr. Přerov
v letech 2003 – 2006

Pomocí statistických údajů porovnáme počet páchané trestné činnosti dětí a mladistvých v okr. Přerov s celkovým počtem páchané trestné činnosti dětí a mladistvých v Olomouckém kraji a v České republice v letech 2003 až 2006.

Tabulka č. 4 – Porovnání páchané trestné činnosti dětí v okr. Přerov, Olomouckého kraje a v celé ČR v roce 2003 - 2006

Rok	2003	2004	2005	2006
ČR - děti	4692	3319	3086	3090
Olomoucký kraj - děti	504	230	170	204
Okres Přerov - děti	109	45	49	37

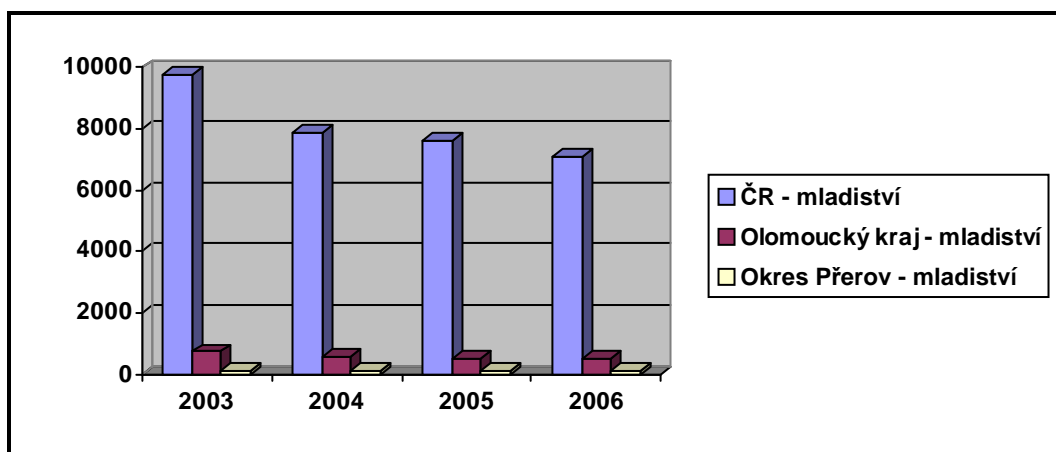
Graf č. 4 – Počet páchané trestné činnosti dětmi v okr. Přerov, v Olomouckém kraji a v celé České republice

Tabulka č. 5 - Porovnání páchané trestné činnosti mladistvých v okrese Přerov, Olomouckého kraje a v celé ČR v roce 2003 – 2006

Rok	2003	2004	2005	2006
ČR - mladiství	9779	7886	7614	7065
Olomoucký kraj - mladiství	733	570	480	490
Okres Přerov - mladiství	122	97	86	97

Graf č. 5 – Počet páchané trestné činnosti mladistvými v okrese Přerov, v Olomouckém kraji a v celé České republice

Dílčí hodnocení

V České republice byl počet spáchaných trestných činů dětmi v roce 2005 a 2006 téměř srovnatelný (v roce 2006 o 4 trestné činy více). V roce 2004 je patrný značný pokles kriminality dětí v Olomouckém kraji (o 54 %). V okrese Přerov se v roce 2004 počet trestných činů snížil o 64, což je pokles téměř o 58 %. Trend snižování počtu trestných činů u dětí za poslední 4 roky je patrný.

U trestné činnosti mladistvých v rámci celé České republiky je v letech 2003- 2004 zřejmý pokles a to o 20 % tj. o 1893 trestných činů. V roce 2006 byl zaznamenán zvýšený počet trestných činů mladistvých v okr. Přerov a v Olomouckém kraji.

Pokud shrneme výše uvedené, počet trestných činů dětí a mladistvých v rámci České republiky za sledované období 2003 – 2006 klesá. V Olomouckém kraji a v okrese Přerov se v roce 2006 mírně zvýšila kriminalita dětí i mládeže.

Podíl dětí a mladistvých na objasněné kriminalitě v okresech Přerov a Prostějov

Cílem je srovnat počty trestných činů spáchaných dětmi a mladistvými v okrese Přerov a Prostějov s celkovou kriminalitou v uvedených okresech a zjistit tendenci vývoje páchaných trestných činů za sledované období let 2003 – 2006.

Tabulka č. 6 – Celkový počet trestných činů spáchaných dětmi a mladistvými na okrese Přerov a Prostějov v letech 2003 – 2006

Rok	2003		2004		2005		2006	
	Přerov	Prostějov	Přerov	Prostějov	Přerov	Prostějov	Přerov	Prostějov
Celková objasněná kriminalita	2142	1848	2058	1736	2220	1710	1958	1658
Spáchaná dětmi	105	61	45	35	49	48	37	33
Spáchaná mladistvými	122	68	97	62	86	55	97	72

Dílčí hodnocení

Kriminalita v okrese Přerov je výrazně větší než v okr. Prostějov a to ve všech zkoumaných letech. Kriminalita v obou okresech má klesající tendenci což je má za následek budování kamerových systémů ve městech a primární prevence policie ČR ve školách.

Počet trestných činů spáchaných dětmi v okr. Prostějov klesl v roce 2004 o 26 proti roku 2003, ale v roce 2005 se opět zvýšil o 13 případů.

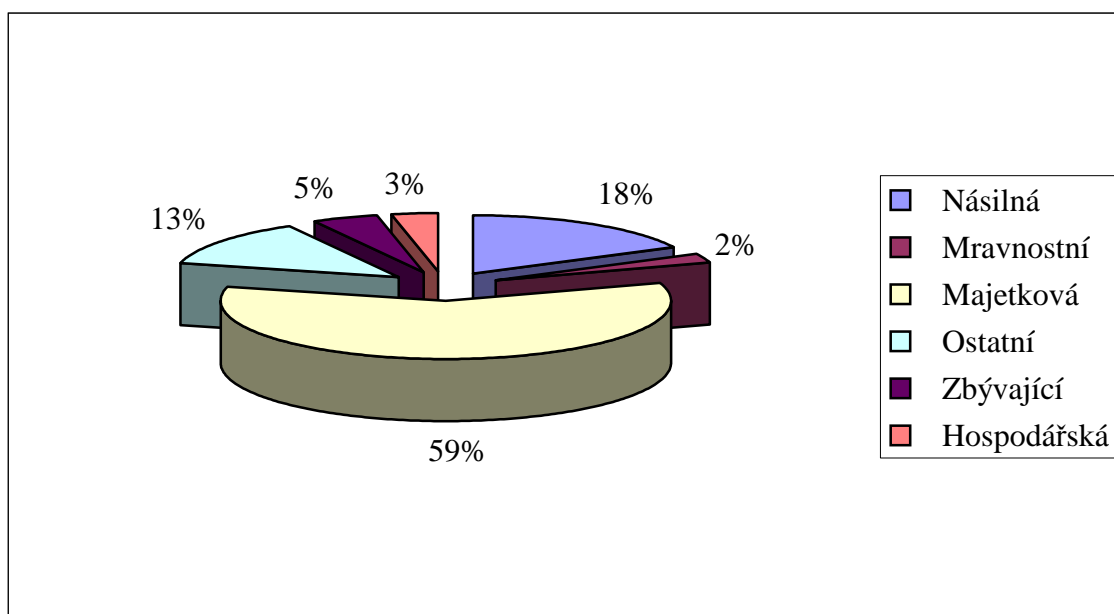
Struktura trestných činů spáchaných dětmi a mladistvými v roce 2006

Pomocí následujících statistických údajů porovnáme strukturu trestné činnosti dětí a mladistvých v celé České republice, okresech Přerov a Prostějov, která převažovala v roce 2006.

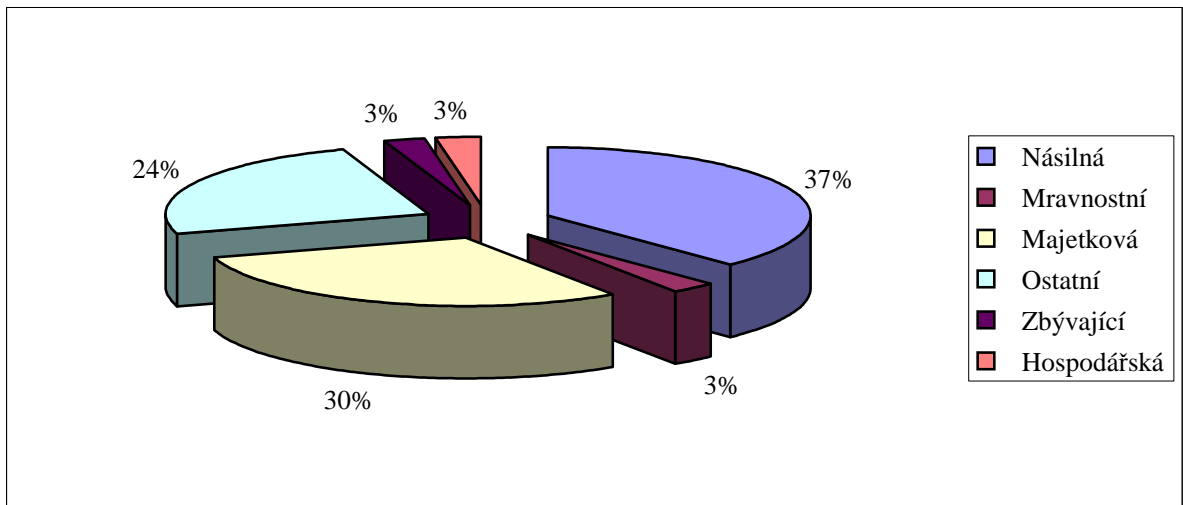
Tabulka č. 7 – Struktura trestných činů spáchaných dětmi v roce 2006

Trestná činnost	ČR	Okres Přerov	Okres Prostějov
Násilná	544	14	2
Mravnostní	74	1	0
Majetková	1820	11	23
Ostatní	407	9	2
Zbývající	144	1	5
Hospodářská	101	1	1
Celkem	3090	37	33

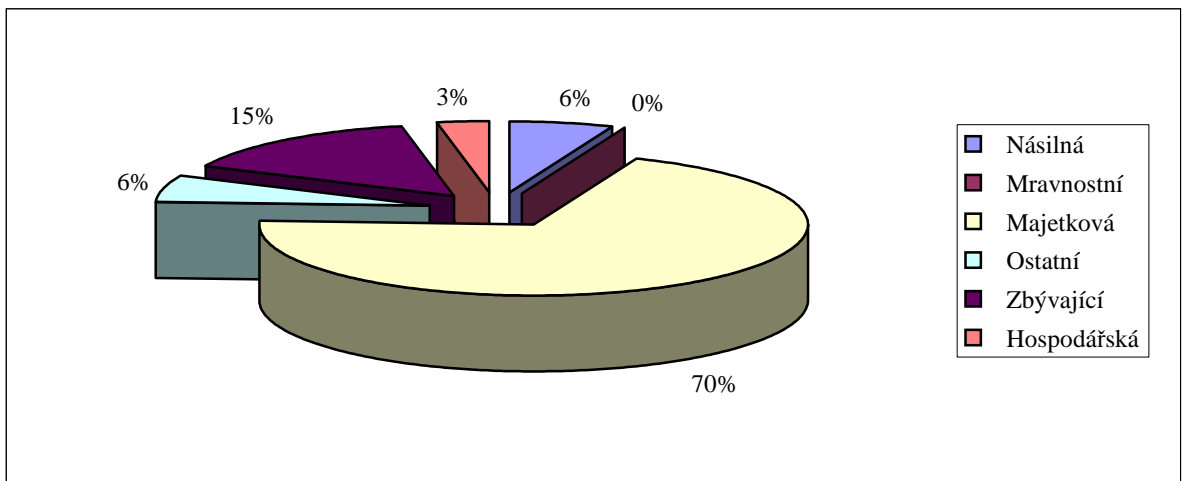
Graf. 6 – Struktura trestných činů spáchaných dětmi v ČR v roce 2006 v %

Graf č. 7 – Struktura trestných činů spáchaných dětmi v okr. Přerov v r. 2006 v %

Graf č. 8 – Struktura trestných činů spáchaných dětmi v okr. Prostějov v r. 2006 v %

Dílčí hodnocení

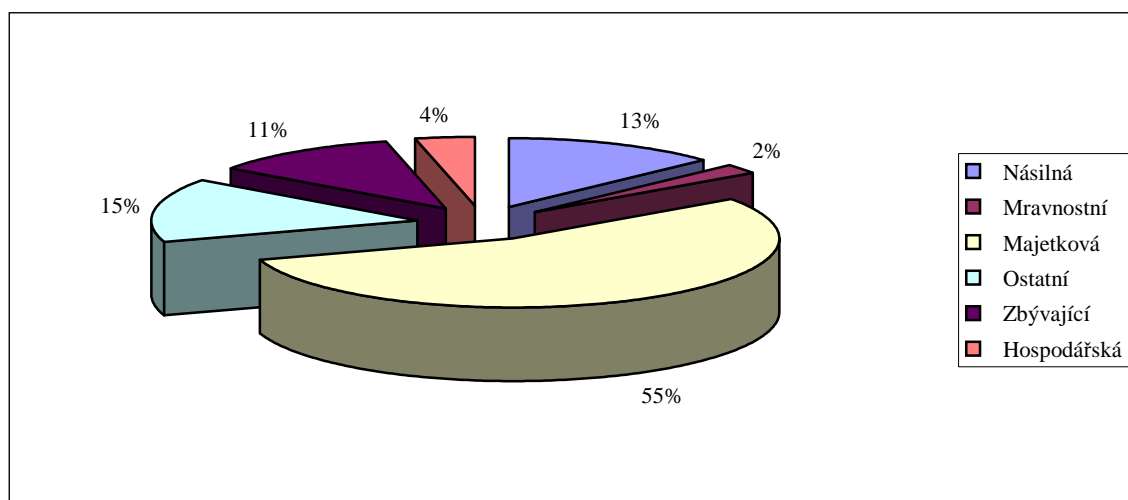
V rámci České republiky páchaly nejčastěji majetkovou trestnou činnost, která se podílela 59 % na celkové kriminalitě dětí v roce 2004, dále následovala násilná trestná činnost – 18%. Děti v okr. Přerov páchaly nejčastěji taktéž majetkovou trestnou činnost, která činila 37 %. Hned za ní páchaly děti v okr. Přerov majetkovou trestnou činnost v 30 % a ostatní trestnou činnost (žhářství, nedovolené ozbrojování) v podílu 24%. Děti okr. Prostějov nejvíce páchaly v 70 % majetkovou trestnou činnost, zbývající trestnou činnost (dopravní nehody, hanobení národnostního přesvědčení a rasy) v 15 %.

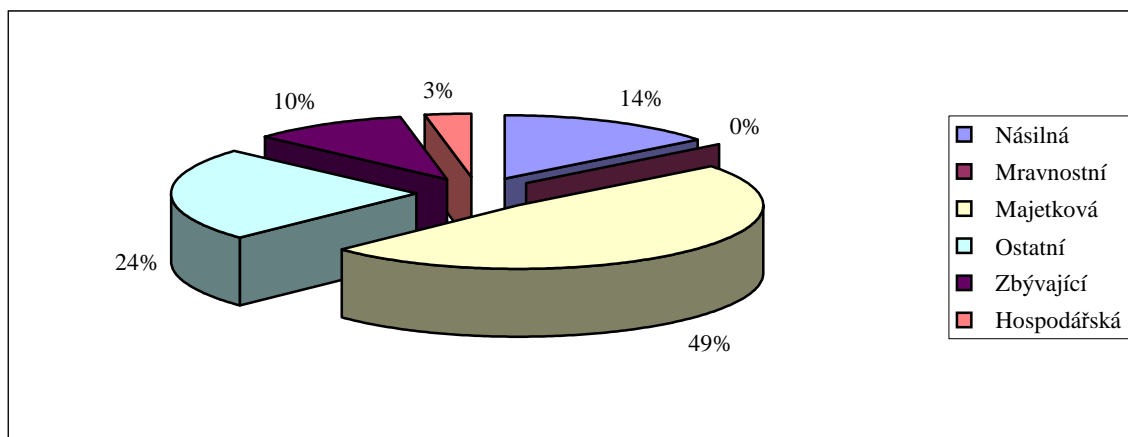
Tabulka č. 8 – Struktura trestných činů spáchaných mladistvými v ČR v roce 2006 v %

Trestná činnost	ČR	Okres Přerov	Okres Prostějov
Násilná	990	14	7
Mravnostní	175	0	0
Majetková	4159	47	42
Ostatní	1143	23	13
Zbývající	858	10	8
Hospodářská	280	3	2
Celkem	7605	97	72

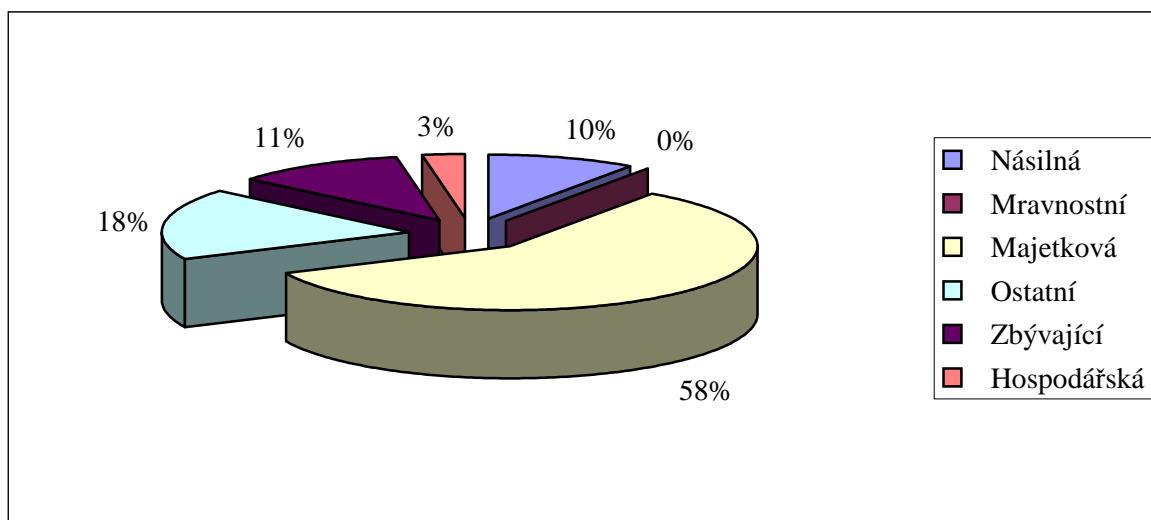
Graf č. 9 – Struktura trestných činů spáchaných mladistvými v ČR za rok 2006 v %

Graf č. 10 – Struktura trestných činů spáchaných mladistvými v okrese Přerov za rok 2006 v %

Graf č.11 – Struktura trestných činů spáchaných mladistvými v okrese Prostějov za rok 2006 v %

Dílčí hodnocení

Mladiství v rámci ČR páchali nejčastěji majetkovou trestnou činností, která se podílela 55 % na celkové kriminalitě mladistvých v roce 2006, dále následovala ostatní trestná činnost (požáry, nedovolené ozbrojování, šíření toxikománie atd.) – 15 % a násilná trestná činnost – 13 %. V okr. Přerov byla v roce 2006 nejčastěji páchaná majetková trestná činnost, která činila 49 %. Na druhém místě v roce 2006 v počtu páchaných trestných činů byla ostatní trestná činnost s 24 %. Mladiství v okr. Prostějov taktéž páchali v roce 2006 nejčastěji ma-

jetkovou trestnou činností v 58 % ,což je více než každý druhý trestný čin. V okr. Přerov bylo v spácháno více trestných činů, než v okrese Prostějov. Mravnostní kriminalita se v okresech Přerov a Prostějov v roce 2006 nevyskytovala.

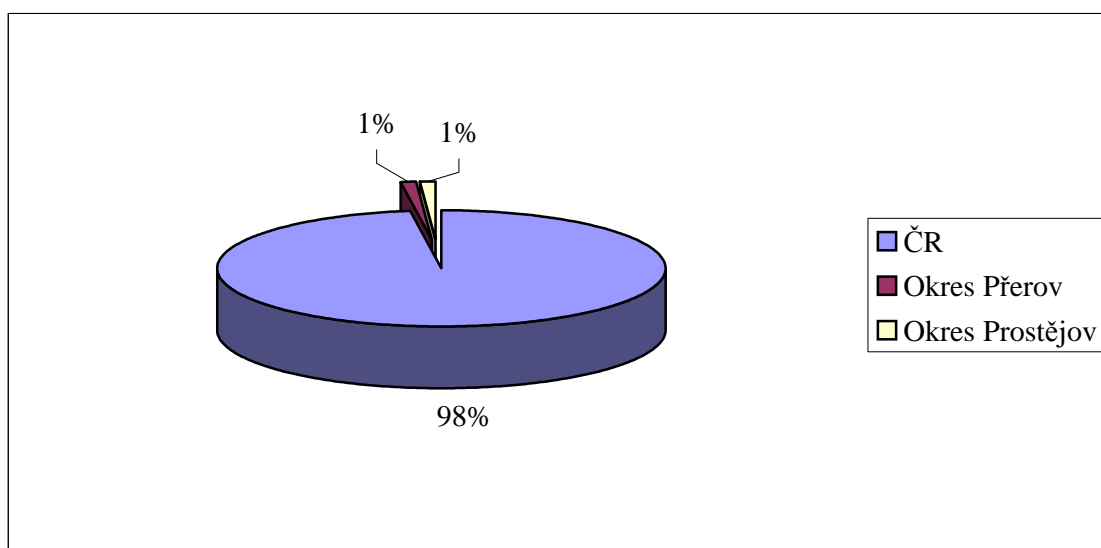
Počet spáchaných trestných činů dětí a mladistvých v roce 2006

V následující porovnání nás zajímá, jak se podílel počet spáchaných trestných činů dětí a mladistvých v okr. Přerov a Prostějov na trestných činech dětí a mladistvých v České republice za rok 2006.

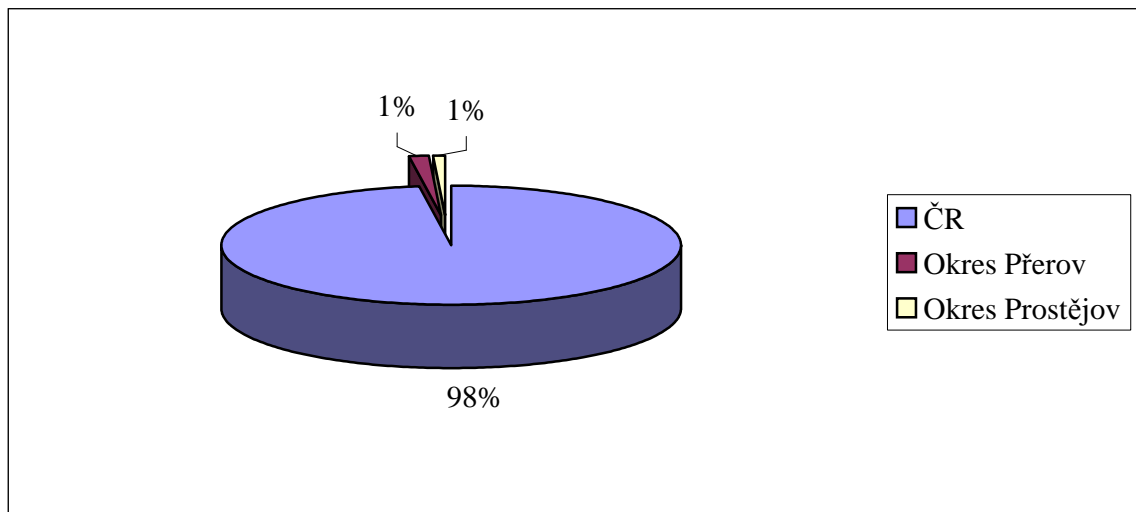
Tabulka č. 9 – Počet spáchaných trestných činů dětí a mladistvých v roce 2006

Trestné činy spáchané	ČR	Okres Přerov	Okres Prostějov
děťmi	3090	37	33
mladistvími	7605	97	72

Graf č. 12 – Podíl spáchaných trestných činů dětí okr. Přerov, Prostějov na celkovém počtu trestných činů dětí v České republice v roce 2006 v %

Graf č. 13 – Podíl spáchaných trestných činů mladistvých okr. Přerov, Prostějov na celkovém počtu trestných činů mladistvými v České republice v roce 2006 v %

Dílčí hodnocení

Podíl dětí a mladistvých okresů Přerov a Prostějov na páchaní trestných činů v rámci České republiky je okolo 1 %.

4.7 Celkové hodnocení

Při sledování celkového vývoje kriminality mládeže od roku 2003, kdy počet trestných činů páchaných mládeží kulminoval, je patrný pokles spáchaných celkových trestných činů a to jak u dětí tak i u mladistvých. Tento trend jsem pozoroval i u dvou největších skupin trestných činů, a to u majetkové trestné činnosti i u násilné. Obdobný vývoj v uvedených oblastech byl jak na úrovni Olomouckého kraje tak na úrovni okresu Přerov. I když z výsledků srovnávací analýzy je patrné, že tendence kriminality dětí a mladistvých je klesající, musí být stále věnována velká pozornost prevenci kriminality dětí a mladistvých, protože i nadále zůstává celospolečenským problémem

4.8 Návrhy na možná opatření

K prevenci kriminality dětí a mládeže by se mělo přistupovat jako k závažnému celospolečenskému úkolu. Lze konstatovat, že stěžejní význam prevence kriminality spočívá v tom, že jsou důsledně odstraňovány negativní výchovné faktory a vytváření optimální podmínky pro zdravý psychický a morální vývoj dětí a mládeže. Dále navrhuji:

- Naučit mladé lidi správně využívat svůj volný čas, zajistit nabídku zájmových kroužků a organizací,
- prevence prostřednictvím sdělovacích prostředků, besed, článků a působit tak nejen na děti a mladistvé, ale také na jejich rodiče,
- spolupracovat s odborníky, kteří by byli pravidelně ve styku s místy, kde se soustřeďuje více mladých lidí,
- pokusit se zabránit přístupu dětí a mladistvých k návykovým látkám a hazardním hrám,
- rozšířit síť pedagogických, psychologických a psychiatrických poraden,
- vychovatelé (v rodině, ve škole, v sociálních zařízeních) by měli být lidé charakterní a morálně pevní, odborníci, aby mohli být příkladem,
- využít všech zákonných prostředků vůči rodičům, kteří zanedbávají a ohrožují výchovu svých dětí a postihovat rodiče, kteří zneužívají své neodpovědné děti k páchaní trestné činnosti,
- zřizovat organizace zabývající se postihnutím závažných případů špatné výchovy a předcházením potenciální delikvenci a zajistit dostatek odborných pracovníků do těchto organizací,
- zlepšit péči o mladistvé po návratu z nápravně výchovných zařízení odstranit podmínky a příčiny, které vedly k provinění, či jiné škodlivé vlivy, které mají za následek recidivu.

ZÁVĚR

Není pochyb, že současná generace dětí dospívá dříve než tomu bylo v minulosti. Vypěstlost dětí je charakteristická jak rozumově tak i po fyzické stránce. Tento vývoj má zřejmě s dalšími faktory vliv na jejich chování, které se projevuje mimo jiné také zvýšenou kriminalitou této věkové skupiny. Pro svou aktuálnost je asociální chování mládeže častým tématem odborníků zabývajících se kriminalitou mládeže.

Trestných činů a myslím tím zejména majetkové a násilné činy, se dopouští čím dál mladší pachatelé, kteří nejsou za své jednání trestně odpovědní. Při sledování celkového vývoje kriminality mládeže od roku 2003, kdy počet trestných činů páchaných mládeží kulminoval, je patrný pokles spáchaných celkových trestných činů jak u dětí tak i u mladistvých. Tento trend jsem pozoroval i u dvou největších skupin trestných činů, a to u majetkové trestné činnosti i u násilné. Obdobný vývoj v uvedených oblastech byl jak na úrovni Olomouckého kraje tak na úrovni okresu Přerov.

Jedním z úkolů mé práce bylo zaměřit se na příčiny, které mají vliv na páchání trestné činnosti mládeže. Studium materiálu jsem zjistil, že mezi hlavní příčiny, které mají vliv na delikventní jednání mladého člověka, jsou rizikové faktory vyskytující se především v rodině, kde se bude jednat zejména o partnerské neshody ovlivňující kvalitu péče a pozornost věnovanou dítěti, nedostatek vzájemné interakce, rozvod rodičů a následné zhoršení ekonomické situace rodiny, úmrtí jednoho z rodičů, nízká vzdělanostní úroveň rodičů, pobyt jednoho z rodičů ve vězení a výskyt alkoholismu u rodičů. Tyto faktory mohou mít vliv na mladého člověka a vedou ho k nestandardnímu jednání jako mohou být útky z domova, užívání drog, konzumace alkoholu či působení v partě vrstevníků. Další rizikové faktory můžeme sledovat ve škole, kde se jedná zejména o kázeňské problémy, konflikty s učiteli a spolužáky, vzdělávací problémy v důsledku sociální zanedbanosti, opakování třídy, záško-láctví. Nezanedbatelné jsou také rizikové faktory trávení volného času, pro nevyhraněnou mládež, která tráví volný čas v problémových partách.

Samostatnou kapitolu své práce jsem věnoval preventivním a intervenčním programům. Zde jsem se zaměřil na možnosti preventivních programů, které jsou řízeny státem nebo nevládními organizacemi. V zásadě lze konstatovat, že možnosti státu v prevenci kriminality jsou sice významné, ale omezené. Hlavní odpovědnost za uskutečňování preventivních aktivit nesou místní komunity a jejich představitelé. Pro realizaci preventivních programů a

jejich trvání jsou formou přidělování peněz ze státního rozpočtu státním institucím, ale i dotací pro nevládní instituce neméně důležité finanční zdroje, které vyčleňuje vláda.

Z tohoto důvodu je třeba v nastolených preventivních aktivitách a ve vzájemné spolupráci pokračovat, snažit se působit ve všech oblastech, protože účinnost prevence se zvýší pokud tato bude kvalitní, funkční na všech úrovních a bude okamžitě reagovat na nové problémy. Praktická část byla věnována srovnávací analýze kriminality dětí a mládeže okresu Přerov, v porovnání s kriminalitou dětí a mladistvích v České republice a okresu Prostějov. Výsledky jsou prezentovány ve formě tabulek, grafů a interpretací.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

MATOUŠEK, O. A KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Portál, 1998. ISBN 80-7315-004-2

ČÍRTKOVÁ, L. *Kriminální psychologie*. Eurounion, 1999

NIKL, J., *Sociálně patologické jevy u dětí a mládeže se zaměřením na jejich prevenci*, Praha: PA ČR. 2000. ISBN 80-7251-033

ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie díl II*. Praha: PAČR, 1996.

PORADA, V. A KOL.: *Kriminalistika I. díl): Úvod do kriminalistiky a metodik vyšetřování vybraných druhů trestných činů*. Olomouc: UP, 1995, s. 89. ISBN 80-70674512

ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie díl I*. Praha: PAČR, 2001. ISBN 80-86432-08-4

NEŠPOR, K., DVOŘÁK, V. *Prevence trestné činnosti související s návykovými látkami*. 1 vyd. Praha : Armex pro Trivis, 1998. ISBN 80-902283-9-9

NEŠPOR, K. *Vaše děti a návykové látky*. 1 vyd. Praha : Portál, 2001. ISBN 80-7178-515-6.

ŠTÁBLOVÁ, R., *Drogy, kriminalita a prevence*. Praha, 1997.

ZOUBKOVÁ, I. *Kontrola kriminality mládeže*. Pelhřimov: 2002. ISBN 80-86473-08-2

Zákon č. 140/1961 Sb., , *trestní zákon*

Zákon č. 283/1991 Sb., *o Policii České republiky*.

Zákon 114/1988 Sb., *o působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení*

Zákon 109/2002 Sb., *o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních*

SEZNAM OBRÁZKŮ

Graf č.1	Počet objasněných trestných činů spáchaný dětmi a mladistvými (okr. Přerov, 2003 – 2006)	48
Graf č.2	Počet objasněných trestných činů spáchaných dětmi (okr. Přerov, 2006 – 2007)	49
Graf č.3	Počet objasněných trestných činů spáchaných mladistvými (okr. Přerov, 2003 – 2006).....	50
Graf č. 4	Počet páchané trestné činnosti dětmi v okrese Přerov, v Olomouckém kraji a v celé České republice.....	52
Graf č. 5	Počet páchané trestné činnosti mladistvými v okrese Přerov, v Olomouckém kraji a v celé České republice.....	53
Graf č. 6	Struktura trestných činů spáchaných dětmi v ČR v roce 2006 v %.....	55
Graf č.7	Struktura trestných činů spáchaných dětmi v okrese Přerov v r. 2006 v %.....	56
Graf č. 8	Struktura trestných činů spáchaných dětmi v okrese Prostějov v r. 2006 v %.....	56
Graf č. 9	Struktura trestných činů spáchaný mladistvými v ČR v roce 2006 v	57
Graf č. 10	Struktura trestných činů spáchaných mladistvými v okrese Přerov v r. 2006 v %.....	58
Graf č. 11	Struktura trestných činů spáchaných dětmi v okrese Prostějov v r. 2006 v %.....	58
Graf č. 12	Podíl trestných činů dětí okr. Přerov, Prostějov na celkovém počtu Trestných činů v České republice v roce 2006 v %.....	59

Graf č. 13 Podíl spáchaných trestných činů mladistvých okr. Přerov, Prostějov na celkovém počtu trestných činů mlad. v České republice v roce 2006 v %..... 60

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1	Celkový počet trestných činů spáchaný dětmi a mladistvými (okr. Přerov, 2003 – 2006)	48
Tabulka č. 2	Struktura objasněné kriminality spáchané dětmi (okr. Přerov, 2003 – 2006).....	49
Tabulka č. 3	Struktura objasněné kriminality spáchané mladistvými (okr. Přerov, 2003 – 2006).....	50
Tabulka č. 4	Porovnání páchané trestné činnosti dětí v okrese Přerov, Olomouckého kraje a v celé ČR v roce 2003 – 2006.....	52
Tabulka č. 5	Porovnání páchané trestné činnosti mladistvých v okrese Přerov, Olomouckého kraje a v celé ČR v roce 2003 – 2006.....	53
Tabulka č. 6	Celkový počet trestných činů spáchaných dětmi a mladistvými na okrese Přerov a Prostějov v letech 2003 – 2006.....	54
Tabulka č. 7	Struktura trestných činů spáchaných dětmi v roce 2006.....	55
Tabulka č. 8	Struktura trestných činů spáchaných mladistvými v ČR v roce 2006 v %.....	57
Tabulka č. 9	Počet spáchaných trestných činů dětí a mladistvých v roce 2006.....	59

SEZNAM PŘÍLOH Struktura objasněné kriminality spáchané dětmi (okr. Prostějov, 2003 - 2006)

Rok	2003	2004	2005	2006
Majetková kriminalita				
Násilná kriminalita				
Mravnostní kriminalita				
Ostatní činy				
Zbývající kriminalita				
Hospodářská kriminalita				

Struktura objasněné kriminality spáchané mladistvými (okr. Prostějov, 2003-2006)

Rok	2003	2004	2005	2006
Majetková kriminalita				
Násilná kriminalita				
Mravnostní kriminalita				
Ostatní činy				
Zbývající kriminalita				
Hospodářská kriminalita				

SEZNAM PŘÍLOH

Celkový počet trestných činů spáchaných dětmi a mladistvými (okr. Přerov, Olomoucký kraj, ČR)

Rok	2003	2004	2005	2006
Celková objasněná kriminalita v ČR				
Celková objasněná kriminalita v ČR spáchaná dětmi				
Celková objasněná kriminalita v ČR spáchaná mladistvými				
Celková objasněná kriminalita v Olomouckém kraji				
Celková objasněná kriminalita v Olomouckém kraji spáchaná dětmi				
Celková objasněná kriminalita v Olomouckém kraji spáchaná mladistvými				
Celková objasněná kriminalita v okrese Přerov				
Celková objasněná kriminalita v okrese Přerov spáchaná dětmi				
Celková objasněná kriminalita v okrese Přerov spáchaná mladistvými				

Struktura objasněné kriminality spáchané dětmi (okr Přerov, 2003-2006)

Rok	2003	2004	2005	2006
Majetková kriminalita				
Násilná kriminalita				
Mravnostní kriminalita				
Ostatní činy				
Zbývající kriminalita				
Hospodářská kriminalita				

Struktura objasněné kriminality spáchané mladistvými (okr Přerov, 2003-2006)

Rok	2003	2004	2005	2006
Majetková kriminalita				
Násilná kriminalita				
Mravnostní kriminalita				
Ostatní činy				
Zbývající kriminalita				
Hospodářská kriminalita				

